Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 27 СЕНТЯБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 116 (7619). ★ Мах 3 кеп.

СССР ЛАКХЕХЬАРА СОВЕТ ГУЛЪЯРАХ ДОЛА

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу: Советски Социалистически Республикай Союза цхьайттазлагІа хержача Лакхехьарча Совета итталагІа сесси городе Москве 1988 шера 27 октябре гулъе.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель А. ГРОМЫКО.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1988 ш. 23 сентябрь.

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо дІахайт СССР цхьайттазлагІа хержача Лакхехьарча Совета итталагІча сессе дувца е дешаш оттадеш хилар:

1. 1989 шера СССР экономически социальнин дегІайоалаяра Паччахьалкхен планахи 1988 шера СССР экономически социальнин дегІайоалаяра Паччахьалкхен план кхоачашъяра леламахи.

2. СССР 1989 шера Паччахьалкхен бюджетахи СССР 1987 шера Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярахи.

3. СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чІоагІдарах.

КПСС ЦК ХИННА ВІАШАГІКХЕТАР

23 сентябре КПСС Центральни Комитете КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев массови информаце средствай, идеологически учрежденей, творчески союзий кулгалхошца вІашагІкхийтта хилар. Цига дийцар перестройка хІанзарча этапера кепайоазон декхараш.

ВІашагІкхийттача дакъа лоацаш хилар Политбюро член, КПСС ЦК секретарь Яковлев.

(ТАСС).

Яхьа дневник

ЛаьрхІар кхоачашду

Халкъа эша товараш арахецача даьк къ е цхьацца хувцамаш хулаш доагІа вай республике. Масала, дІабахача бархІ бетта уж хьадаьд 329 миллион сома маьха, е соахка укх хана хинначчунца нийсдича 13 процент дукхагІа. Сихха дегІадоагІа, чуреи тІереи барзкъаш, консерваш хьаелга, сокаши алкогольни доаца маларашди доахалга. Цу даькъе хьинаре къахьегача предприятешта юкъе я Грознера «Нефтехимзапчасть», «Трансмаш», «Электромеханический» заводаш, «Оргтехника» яха производственни объединени, кхыяраш.

Ши-кхо шу хьалха «Электромеханический» заводо арахецаш хиннна халкъа эша товараш, дерригаш цхьана лаьрхІача а, 30 эзар сома маьха мара дацар. ХІаьта карарча шера план — 1150 эзар сом, е 55-зза дукхагІа. ТІаккха лоархІайой коллектив цу декхарах?

Майрра ала йиш я, — лоархІаю. ДІабахача бархІ бетта итогаша хьахьекхар, «Электромеханический» яхача завода къахьегамхой шоай деша дай болга.

Шера план 100 йолаш, арахийцар 65 гараж. Лийрхіачул дукхагІа хьайир электромонтажни модульни зданей комплекташ, пишкий наІараш, кхыяраш.

Шеко яц, завода коллектив объективни долеи доацеи бахьанаш а ца лехаш, шийна хьалхашка латта декхараш толаме кхоачашдара тІакхувш хиларах.

Деша дай бац

ДІабахача бархІ бетта итогашка хьежача гучадоал, республикерча 26 предприяте халкъа эша товараш хьадарах йола планаш кхоачаш ца яьлга. Царна юкъе я Нохч-ГІалгІайчен эггара йоккагІйола промышленни предприяти — «Красный молот» завод, «Грознефтемаш», Гудермесера «Нефтехимзапчасть» яха заводаш, «Грознефтеоргсинтез», ПМДО яха объединенеш, кхыяраш.

Царна юкъе дІаязъе хІанз а хьалха дале а, соахка укх хана хинначчунца нийсдича тоъал кІезигагІа халкъа эша товараш арахеца яьннай «Автоспецоборудование» яха опытно-экспериментальни завод. Из иштта хилара укхазарча кулгалхошта: догІа ко а корадаьд мехка кхыча моттигашкара е еза бийдала поставкаш биззача боараме яц, йоах цар.

Заводе хьадеча халкъа эшача товарашта юкъе я тикашка эца низкъала йола продукци: спортивни тренажераш, металлически щеткаш, боахама товараш. Из хьаю В. Горин керте латтача № 6 йолча цехе. Юстара латтац цу гІулакха завода кхыйола участкаш а.

Дукха ха яц халкъа эша товараш хьадеча даькъе толамаш дахарах цу предприяте коллектив хестаеш хинна. Цхьабакъда, хІанз гІулакхаш воча оагІорахьа хувцаденнад.

Хьагучогіа, тамаш я-кх халкъа эша товараш хьадарах йолча нйс бетта планах завод лоархІайой. ХІаьта социалистически декхараш кхоачашдарах тІаккха вІалла дувца а мича деза...

Хьувкъам-88

ДИКА ХЬИЙКЪАЙ «КУРА» ХЬАЖКІАШ

Репортаж

Грозненски района «Куларинский» совхозе тхо кхаьчача хана делкъа ха яр. Тараза хьалтІа а яьнна, кІаьдда юхасецар цхьа «КамАЗ». Цу тІера Іоваьлар бе каьхаташ а доахкаш, водитель Кантаев Іальви.

— Иийн ахи тоин я-кх, — аьлар тараз озаш волча Кадыров Адама. Де деза йоазош даь ваьлча, автомашина Ермоловски элеваторе дІаяхийтар цо.

КІиранди дале а, дукха нах бар хьатта. Цох тамаш елга а дацар: боахаме шерра чакхдоалаш да хьажкІаш чуэцалга. Машина Іойоассаеше, дІадоладу хьажкІаш цІенъелга. Из деча белгалбаьннаб Умаханова Хьалимат, Ожаева Зина, Хасанова Деши. Норма тоин йолаш, дийнахьа царех хІаране цІенъю шинъ а кхы дукхагІа а тоин хьажкІаш.

— Шоана гучча бесса, конвейер лерттІа вІаштІехьъякхха я, — йоах совхоза паркома секретара Ехиев Вахас. Кха — хьатта — элеватор. Алапи дика лу наха, цудухьа тІагІертта къахьег цар.

Цо яхар бакъда. Болх бе арабаьннаб дукха нах: цІенноанай, пенсионераш, кагирхой. Духхьал ахча дакха баьхкабац уж хьатта, керттердар — хьажкІаш ханнахьа чуэцар. Совхоз а «цІаьрмата» хила лаьрхІаяц — паччахьалкхен маьхах юрта бахача нахага фуъ бохкарголаш я из. Цул совгІа, дийнахьа доакхха тума а дезала бюджета «новкъа» хургдац.

Кхоъи ахи бІаь гектара тІа гибридни хьажкІаш хьалкхелья кулинаринпаша. Хьувкъам чуэца болабаьча гІоне ши эзар тонн гаргга из продукци хьаенай хьатта, цох дукхагІъяр элеваторе дІа а яхьийтай. Из болх вІаштІехьбоакхха докхча дакъа юкъедихьад хьатта заведующе Мусхаджиев СаІадала, укхазарча слесара Орцуев Апте. «Бийсаш а денош а хьатта доах ахкар», — яхаш бегаш бу царех наха. Цар декхар — наха эша инструмент Іалашъяри техника балхага хьажари.

Грозненски районе «Куларинский» совхозе тхо кхаьчача хана делкъа ха яр. Тараза хьалтІа а яьнна, кІаьдда юхасецар цхьа «КамАЗ». Цу тІера Іоваьлар бе каьхаташ а доахкаш, водитель Кантаев Іальви.

— Иийн ахи тоин я-кх, — аьлар тараз озаш волча Кадыров Адама. Де деза йоазош даь ваьлча, автомашина Ермоловски элеваторе дІаяхийтар цо.

КІиранди дале а, дукха нах бар хьатта. Цох тамаш елга а дацар: боахаме шерра чакхдоалаш да хьажкІаш чуэцалга. Машина Іойоассаеше, дІадоладу хьажкІаш цІенъелга. Из деча белгалбаьннаб Умаханова Хьалимат, Ожаева Зина, Хасанова Деши. Норма тоин йолаш, дийнахьа царех хІаране цІенъю шинъ а кхы дукхагІа а тоин хьажкІаш.

— Шоана гучча бесса, конвейер лерттІа вІаштІехьъякхха я, — йоах совхоза паркома секретара Ехиев Вахас. Кха — хьатта — элеватор. Алапи дика лу наха, цудухьа тІагІертта къахьег цар.

Цо яхар бакъда. Болх бе арабаьннаб дукха нах: цІенноанай, пенсионераш, кагирхой. Духхьал ахча дакха баьхкабац уж хьатта, керттердар — хьажкІаш ханнахьа чуэцар. Совхоз а «цІаьрмата» хила лаьрхІаяц — паччахьалкхен маьхах юрта бахача нахага фуъ бохкарголаш я из. Цул совгІа, дийнахьа доакхха тума а дезала бюджета «новкъа» хургдац.

Кхоъи ахи бІаь гектара тІа гибридни хьажкІаш хьалкхелья кулинаринпаша. Хьувкъам чуэца болабаьча гІоне ши эзар тонн гаргга из продукци хьаенай хьатта, цох дукхагІъяр элеваторе дІа а яхьийтай. Из болх вІаштІехьбоакхха докхча дакъа юкъедихьад хьатта заведующе Мусхаджиев СаІадала, укхазарча слесара Орцуев Апте. «Бийсаш а денош а хьатта доах ахкар», — яхаш бегаш бу царех наха. Цар декхар — наха эша инструмент Іалашъяри техника балхага хьажари.

Касттa хьажкІий кхай тІа дІакхоач тхо. Укхаза дІа мел хьежача тайп-тайпара техника я гуш. Хьаттагахьа бухьбилла дІайолх Іажагіча хьажкІех етта автомашинаши тракторни лафеташи. Цхьа комбайн сепа латташ зув оаха. Цунна тІадолх тхо. Цига сихбенна ремонт еш ба комбайнер Саламов Іумархьажен газоэлектросварщик Гадаев Увайси.

— Пен санна латт гІад, из хьахьакха кхоадац жатка урсаш, — йоах Саламова. — Аз укх кхай тІа болх бу кхоалагІа ди мара дац, бакъда хІанзле хьатта 100 тонн совгІа хьажкІаш дІаяхьийта кхийнад са.

Массехк дош ала лов тхона цу хьинар долча сагах. Из совхозе дикагІвола механизатор лоархІаш ва. Духхьал ка бола ялат укх шера по чуйнад 700 тонн совгІа. ХІаьта дукхача шерашка Іоаньча опытах дувце, цунца нийсвала кхы саг вац боахаме. Цу атта йоацача профессена 40 шу дІаденнад цо. Царех ткъаь ворхІ «Куларинский» совхоза.

Дикадар ца аьлча, кхы фу аргда Витиев Хьамид керте латтача хьажкІаш лелаеча звенох. Цун мугІарашка волча комбайнера Хь. Дзугуева дийнахьа юкъера лаьрхІача 70-80 тонн хьажкІаш чуэц. ХІанз а ва из. ший «Херсонец-200» лоаллаш. БІарг белалу цун комбайна тІехьайийзача лафета чу яда «кура» хьажкІаш яйча. Уллув да йоагІача автомобила кузов чу дуж аьта гІад а. Из силоса дІакхухь.

Къамаьл дац, гибридни хьажкІаш чуэца хала да. Дале а, Хь. Дзугуева дийнахьа ши норма ю. Сиха ва из, салаІа кхоавац.

Хьувкъам дика бале а, кхай тІа цхьакхха кхоачамбоацар дац аьлча, нийса хургдац. Царех лаьца механизатораша шоаш а дувцар.

— Ялх сахьат даьлча денз садовлицца кхай тІа хул тхо, — йоахар цар. — Цудухьа хІама укхаза дуъ оаха. Ала деза, — кхача дика хилац. Сенах хьабергба из, эшаш йола продукташ йоацаш хилча. Хийла моттигаш хиннай повара Муцоева Тамарас ший ахчах баьцадаараш нйдеш. ХІаьта завхоз Х. Муцоев цу гІулакха дукха сагота вац.

— ДІайхача дааро низ совбоаккх, — йоахар Дзугуева, — увахцІенал чІоагІью. Тха завхозо, шийнз тІадоацар а ца леладеш, де дезар доре гІулакх иштта хургдацар, болх кхы а дикагІа дІагІоргбар.

Кхы а да теркалданза даргдоацаш: комбайно хьал ца эцаш дукха хьажкІаш юс кхай тІа. Гаьннара дІахьежача гуш ба хьувкъам чуйнача кхашка гІолла, бе галеш а доахкаш, лела къоаной, нтий, бераш. Зунгатий боарз болаш санна хеткха. НоннагІа гуш я вордаш, мотоциклаш, легковой машинаш. Совхоза чуэца ца мегар «чудерзадеш» ба юрташкара, Грознера нах.

— ЧІоагІа дика дар кхай тІа йиса хьашкІаш хьалъэца школашкара дешархой, балха боаша кхалнах, кагирхой оарцагІбаха вІаштІехьдоаларе, — йоах В. Ехиева. — Ахаш шоаштеи ахаш совхозаи гулъяйта а мегаргьяр хьажкІаш. Районерча цхьадолча боахамаша иштта ду.

Цох лаьца къамаьл хоттаделча, цхьан юкъа раьзз воацаш хьайзар боахама директор В. Сухачев.

— Кхы фу дергда оаха, — аьлар цо. — хІара гектара тІара 50—60 центнер гибридни хьажкІаш чу ма эций оаха. Планал дукха дукхагІа ма дий из. ХІаьта шо критика хилча кхы хІама эшаш дац.

Хьувкъам боккха ба укх шера. Цу даькъе бакълув В. Сухачев. Дале а, сиха даха хий фордах кхийттадац оалаш ма дий. ХьажкІаш снхагІа чуэца а гІерташ, беркат лаьтта алийта мегаргдац. Из паччахьалкхенна а кхаш леладеранта а цхьатарра зене ма дий.

Х. БОГАТЫРЕВ.

ХА МА ТИЛЛИЙТА

Укх деношка Грозненски районе чакхдаьлар фермаш Іанга мишта кийчъяьй хьажар. Из болх дика баьрашта юкъе ба «60 лет Октября» яхача совхоза къахьегамхой. Къаьстта дика лостам баь я укхаза № 1 йола шурий-товарни ферма. Ерригача помещенешка кІираш техай, ладар чуухаргдоацаш тоадаьд тховнаш, асфальт биллаб, профилактика яьй механизмашта, дІайолаялийта мара ца езаш кийча я кормокухня.

Иштта хьинаре болх баьб Іанга кийчо еш «Советская Россия» яхачен Ленина цІерагІчен колхозий, «Молочный № 1», «Загорский» совхозий хьайбаш лелаьдераша. Укхаза фермай ковнаш цІенъ да, лерттІа тоаьй механизмаш, гонахьара йоархІаш дІаяьхай. Лоадам боаца хІамаш мара динза дисадац.

Кхыча тайпара хьал да «Горяченсточненский», «Атагинский», «Юбилейный», «Куларинский», «Ильинский» совхозашка, «Гикаловская» яхача ПО керттерча боахаме. Бицбеннаб-те цар кулгалхой, специалисташ, хьайбаш леладераш Іа хьатІакхача геттара кІезига ха йисалга.

Къаьстта ийрча хьал да «Грозненский» совхозе. Хеталу, аралаьхкача хана денз хьайбай уйла е укхаза саг хиннавац, аьнна.

Хьажаре кулгалдеш хиннача комиссе гучадаьха кхоачамбоацараш сихха дІадахара тІа хьийхар районе ерригача колхозийн совхозийн кулгалхой, хьайбаш леладераш.

М. ЭРЗНЕВ.

XXIV ахканара Олимпийски ловзараш

Арсамаков Исраьил— Олимпийски чемпион

Вай ерригача планета тІа гІолла дІахезар Арсамаков Исраьил Сеуле Олимпийски чемпион хиларах бола хоам. Цунах къаьстта боккха кхаъ хинна ба И. Арсамакова даьймехка—Нохч-ГІалгІайчене баха нах. Республика историечухь эггара хьалхара хІама да — Олимпийски ловзарашка вайнаьха халкъа викало Дошо медаль яккхар.

И. Арсамакова Олимпага кхоачаш хьабена никъ чоалхане а хиннаб, атта а хиннабац. 17 шу даьлча дунен халкъашта юкъерча классагІа спорта мастер хул цунах, тІаккха кагирхошта юкъе дунен чемпион, дунен рекордсмен, СССР а дунен а кубок яькхар хул цох, СССР дуккхазза чемпион, Европа чемпион, езача атлетикагІа дунен чемпионата Дото призер хул.

Сеуле ваха аравоалача тІехьарча минуташка кхаччалца И. Арсамаков дуккхача шерашка яхь лелаеш хьавенав Олимпийски чемпионаца Ю. Варданянаца. Доллача хІамана ше тІех хилар дІахьекхад Исраьила: цІагІа а Сеуле а.

Дег тІара къоабал вувц вай Олимпийски чемпион Арсамаков Исраьил вай сийлахь-йоккхача Даьхен сий лакхдеча къонахчали чІоагІали цо гойтарах.

КОТИЕВ Суламбек.

Р. АУШЕВА сурт.

Нн. Э. И. Нечушкинанен Б. И. Хацневнен «Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни лор» яха сийлен цІи яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Халкъа унахцІено лораяра даькъе докхий гІулакхаш карагІдувларахи дарбан-профилактически балха тІа толамаш дахарахи «Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни лор» яха сийлен цІи лойла:

Нечушкина Амма Ивановнана — Минздрава № 2 йолча поликлиника лора-терапевта.

Хуцнев Баял Ибрагимовича — № 1 йолча берий поликлиника керттера лора, гор. Грозный.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шу, 26 сентябрь.

●

Нов. Г. У. Мальсаговна Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Республика унахцІено лораелга дегІадоаладеча докхий гІулакхаш карагІдувларахи общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республикай Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла Мальсагов Уматгире ГІапура — Нохч-ГІалгІай АССР унахцІено лораяра министра.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 23 сентябрь.

●

Нохч-ГІалгІай АССР сийлен цІераш яларах дола

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Рационализаторскин изобретательскин балха тІа докхий гІулакхаш карагІдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи сийлен цІераш лойла:

«Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни рационализатор»

Кулаков Юрий Васильевича — «Терек» яхача Нохч-ГІалгІай производственни мебельно-дахчах хІамаш еча объединене техотдела начальника.

Фотнев Бронислав Никандровича — «Терек» яхача производственни мебельно-дахчах хІамаш еча объединене инженера-механика.

«Нохч-ГІалгІай АССР заслуженни изобретатель»

Клюшин Анатолий Сергеевича — «Оргтехника» яхача ГПО электрофотографически аппаратий СКБ проекта керттерча конструктора.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шу, 26 сентябрь.

ЭРГАЛОНАШ ГІАДВУГАШ Я

Ховш ма хиллара, укх тІехьарча шерашка газеташ тІа кІезига критически материалаш хиннаяц Сунженски района «Победа» яхача колхоза № 1 йолча шурий-товарни ферма коллективах дувцаш. Дале а, хувцалуш хІама хилацар цига, ди тІехьа кхоачамбоацараш совдалар мара.

Ферма болхлошта щоашта а дагадагІац паччахьалкхенга хьайбай продукци йохкача шоаш толам баькхха цхьаккха шу. Иштта кІалдиса хиннад цу ферме гІулакхаш укх тІехьарча дуккхача шерашка.

Соахка укх хана укхаза хиннар хІанз цецваьннача вусаргвар. ВІалла довзаргдоацаш хувцаденнад ферма коа тІара сурт а цун гІулакхаш а. Машинаца меттел гІаш а дІа па вохалуш хинна ков тоадаьд, нийсдаьд.

Докхий хувцамаш хиннад балха тІа а. Цох къаьста тешал ду укх тайпарча цифраша: масала, шера план 1470 тонн йолаш, дІабахача бархІ бетта коллективо паччахьалкхенга ехкай 1110 тонн шура. Из хьокхам дикка лакхагІа ба дІадахача, бІарччача шера хиннначул.

Паччахьалкхен план кхоачашъяьй аьнна совца дага бац ферма къахьегамхой. ДІанхача шерашка шоаш тІахьабисар дика кхета а деш, кІезигагІа яле 100 тонн шура я цар карарча шера тІаийцача декхарел совгІа паччахьалкхенга дІаяла лаьрхІар. Харц хургдац аьнна хетт из дош, хІанз санна кхы хьинар лаьгІ ца долийташ цар шоай болх дІахьой.

Дийнахьа хІара Іаттагара 7,4 килограмм шура йоаккх укхаза. Соахка укх хана пхе килограммага а дІакхачацар из хьокхам.

— Малагіа бахьан да цу деша, мишта аьттув баьннаб шун селла докхий хувцамаш де? — хетт аз ферма болхлошка.

— Керттера бахьан — болх хьабе таро хилар да, — аьлар цар, — дІадахача шерашка Іалаьмате воча хьале дар тха гІулакхаш. Цкъадале, хьайбашта доакъар тоъацар, шозлагІ-дале, доагІача тайпара из кийчде таро а яцар. ТІаккха фу даь кхоачашдергдар ооха тхоай декхараш? ХІанз керда кулгалхой ба боахаме а ферме а. Кхыча тайпара лел гІулакхаш а. Доакъара а паргІато я тхога, тхона мел эшар а долаш да. Цунга хьежжа болх я дІабода.

Кулгалхочунгара дІадолалу деррига а. Колхоза правленес кІоарга уйла а яь, соцам бир № 3 йолча цу шурий-товарни ферме зоотехникал болх беш хинна къона специалист Бузуртанов Іийса цига заведующелла оттаве, аьнна. Нах шийна тІехьабаха хов цунна.

— Аз укхаза даь-м кхы дукха хІама дацар, — йоах ферма заведующе, — керттера дар-м, колхоза кулгалхоша тха йоакхо еш хилар да.

ВІалла ца хиннача бесса паргІато я укх шера укхазарча хьайбашка. ДІадахача шера ерригача колхозе а хиннаяц укх шера ферме лаьттах еллар миссел силос. Іалашъяьй эшачул совгІа йол, ча, кхыдола доакъар.

— ПаргІата хила йиш йолаш да тхо укх Іай, — йоах ферма кулгалхочо, — доакъар кхоача а денна, садаа дезаргдац. Хьалха, Іа юкъехьачача гІолла доакъар кхоача а дале, оахош фу дергда ца ховш сагота хьовзар тхо. Дехьара-сехьара дехаш из хьатІадалехьа гІеллора хьайбаш.

Дика ремонт а еш, бокъонца кийчъеш латт ферма ерригa помещенеш а. Укхаза йолаш йолча 8 корпусах таханарча дийнахьа 3 кийча я. Вожаш а кийча хургйолаш я укх деношка.

КІезига бац ферме хІанзле а дукха хІама ца эшшаш шера декхараш кхоачашдаь бола дояркаш. Царех я Футиева Соня. Шера план 2350 килограмм йолча, бархІ бетта хІара Іаттагара 2296 килограмм яькхай цо. ХІаьта, Котельникова Валентинас шера план кхоачашъяьй. Нальгиева Фатимай хьокхам — 2212 килограмм. Кхы а дукха ба укхаза цу тайпара хьокхамаш дола дояркаш.

Иштта цІераш яха лов дикагІболча скотникий Евлоевгіар Тухана, Рашида, Іаьсий леладерий Газгиреева Либихана, Хасиева Хаде, кхычар.

Гуш да, ферма коллектив хІанз нийсача новкъа яьнна хилар.

М. МУТАЛИЕВ, тха соб. корр.

Перестройка бIухой

ВЕТЕРАНА ВАХАРА НАЬКЪАШ

Цецбувл къона бухгалтераш цун алапи дIаяздеча хана: «Шинне — кхаьнне эцар миссел ма дий ер-м», яхаш. Иштта цецбувл цо баь болх дIаязбеш бола планови отделе багIараш а: «Шинне-кхаьнне бер миссел ма бий ер-м», оал.

Бакъда, тхьовра денз цунца цхьана коллективе къахьегаш хьабоагIараш, из вовзараш, цецбувлац Саварбика иштта къахьегарах. ХIана аьлча, хов царна ше хьабу болх лоархIаш, цунца салоIам, сакъердам болаш цо из хьабелга. Цхьа ший тайпара къахьегама талант, творчество, дегIаца ираз доаллаш хила веза ше хьалаьца никъ, ший болх лертIа дIахьош вола саг. Ший болха визза да хила веза из, ший профессе цIи лораеш хила веза.

Цу тайпарча нахах саг ва вай вувца Назранерча автотранспортни предприятера шофер Томов Саварбик. «Сай тачкана» доаггIача тайпара доалде гIерт со эггара хьалха, кхьмелдар-ха хиларга, е динза дарг ца хиларга хьежжа ду аз» — аьлар цо.

Из я цун лакхача производственни хьокхамий «къайле».

Да а да Саварбика къахьегама календарь ханал хьалхадувла Iема. Хьожаргда вай цун укх пятилетка плана лицевой счета тIа. ДIадахача 2 шеран 8 беттан цун «КамАЗ-о» дIа-хьа бихьа мухь — эзараш тоннаш, баь никъ — 113855 километр.

Духхьала овсаре къахьийгадар аьнна дизза чакх мича доал болхлочун декхар: цу балхага дIадодача рузкъан а кхомбе ма бези.

Цу хьокхама а тIехьависац Саварбик. Укх пятилетке цу вай ювцача юкъа цо кходаьд 1780 килограмм даьтташ, тиш ца йолийташ планал совгIа 105,4 эзар километр никъ баьб хьамча чархашца.

Наькъашка яьха бийсаш, дегIа-сина хинна хало, цIагIа ца хулаш командировке волаш дIакхихьа кIираш, бетташ дувцац вай. Из цун лицевой счета тIа а дац. Саварбика ше а хьоаяц из хало-м. ХIана аьлча, цун балхаца ювзаенна я из, хьакъоастае йийш йоацаш.

— Инкал мо, таьнара никъ безаш хIама ма йий «КамАЗ»,—йоах Саварбика. —Цудухьа цхьан метте шийга го бахийтац укхо. Укхан маршруташ: Назрань — Москва, Назрань — Астрахань, Назрань — Ростов, Назрань — Томск иштта кхыдола наькъаш да. «ЦIа» а ер да са, тешаме «новкъост» а ер ва — яхаш кулг Іохьекх цо машина капота тIа гIолла. Дикача дас ший говра мо доал-Іунал ду цо цун, дукха еза.

ЦIаккха а «са» дахкийтац цо цунга уьх массехк шера. ХIаьта а дукха ха йоацца заводера араяьлча санна цIена хет.

Перестройкаца дувзаденна дий-хьох укх тIехьарча хана Саварбика хьинар сел айденналга, аьнна хетадала мег, хIана аьлча дукха мабий хьалха хиннача мекъалах хIанз а хьа ца кхийтта нах. ХIаьта а цу тайпарча оамалах «къасташ хало е езарех вац Саварбик. ХIана аьлча, ше эггара хьалха къахьегама наькъ тIа ваьлчахьа ший хинна хьинар лаьгI ца долийташ хьавоагIа из. Цудухьа, перестройкас вIалла ца хиннача тайпара халонаш, керда декхараш духьалъуттадой а Саварбика дукха новкъарле яц цар.

БIаьха бале а кинокадрашка мо сихха хьажа вай цун къахьегама наькъага. Из дIаболалу 1951 шера (15 шу даьнна кIаьнк вар из цу хана) гаьнарча Казахстана цхьан колхозе. ЧIоагIа новкъа хулар кIаьнка ше аьлах етта лакха лоамеш дагIа йиъ чарх йола ворда техкаеш доагIа мекъа шерч сов сабаре долаш. ЧIоагIа лоара цунна сихагIа аргIа тIа кхача а тIаккха кога-бухьар утташ шодаца сихха аьла паркхаш лакхе хьалгIа а денна, кхычарел чехкагIа юха аргIе ваха. Шод теха шерч човхаде а лацар, вешта из техаяр аьнна гIа совгIа боаккхаргболашш уж а дацар. ЗIамига долаш дIа-хьа етгарах сийтта гоама-чIоама муIаш а йолаш «духа буц йиъ», кIаьнко шоашка «цоб-цобе» яхаш детта цIогIа Іаяха дукха лергах кхетаргдоацаш къаьна шерч дар.

1956 шу хьатIаотташ дикка дегIаца низбенна 19 шу даьнна зIамига саг вар Саварбик, арений михаша, маьлхо мерца юхь яле а. КПСС XX съезд хинна шу дар из. «ЦIадохийт вай» яхаш кхаъ а ухар юртара юрта. Даьсса кулгаш а долаш цIа гIоргвац со сай Кавказе аьнна Стаханова мо къахийгар цу шера гIадвахача Саварбика. ЧIоагIа беркате шу хилар цох къонача колхозхочоа. 1500 трудоди даьккхар цо цу шера, нормах 300 мара доацача, комсомоле дIачунийцар из, тIаккха колхоза комсомольски организаце секретаралла хержар. Иштта сий долаш, дика чакхъьккхар Саварбика арме яьккха ха а.

Шийна дукха дага ца йоагIе а боаккхагIчар ювцарагIа чIоагIа езаеннаяр Саварбика ший дай баьха, ше ваь моттиг. Назране хьа а кхаьча вагона корагIа арахьажа йорхIаша къайлаьккха юрт (цу хана юрт яр из) бIаргаяйча сатессар цо ше ваьхача Казахстанерча юртага. Набарах бIаргаейнача тайпара яцар Назрань. Поезда тIара Іо а ца воалаш юхаваха а. веннавар. ХIаьта а даьх-наьнах, дезалах къаста ланзар. ЦутIа из юрт хозъеча, тоаеча дакъа лаца ше декхарийла хилар а дагадехар.

Лелаш, лелаш, ше мо цIабаьхка дукха кагийнах комсомольцаш байзар Саварбика. Болх бе моттиг яцар. Мельзаводи ах-хьарца кирпишкаш ю заводи мара предприяти яцар Назране. ХIаьта а хьаде хIама-м корадоагIар. Цхьан дийнахьа райисполкома хьалхашка латтача зIанара бIоагIа тIа багIа «радиокад» кхайкар къонабарашка: оарцагIдовла, хьажкIаш йовш латт, аьнна. 1957 шерара гуйре яр из, Патриотизмо айдаь дегаш а долаш кулгаш «кIомалуш» лийначча кагийча наха, мехкарашта хьадаьлар. Юрта ара, хIанз трикотажни фабрика уллача метте, йоакха комсомольски собрани хилар хьажкIаш кIалхарьяхара хетаяь. «ХIаранена шишша тонн хьажкIаш хьайоахаргIийий вайна гIадамех?» — аьнна хаьттар трибуна меттел оттадаьча гIанда тIа ваьнпача Саварбика: «Йоахалургъя, йоахалургъя» — аьнна цIогIарч техар гулвенна ча 300 — 400 саго из еррига аре кхайкаеш.

ХьажкIий лордаш теда аьнна доакхий хьастамаш бе а дехка хьажкIий кхашка чухьийдар комсомольцаш. Дийнахьа 3,5 — 4 тонн ца йоаккхаш аравалацар Саварбик. Ханал хьалха чийца баьлар боккха хьувкъам.

Дуккхача комсомольций цIераш дIахезар районе, царна юкъе Саварбика яр а йолаш.

Иштта кхашка сезонни болхаш деш Саварбик лелача гIолла автотранспортни боахам вIашагIбеллар Назране (хIанз из болх беш йола АТП). Цхьа иттех машина мара йоацаш къе боахам бар из. Царех цаI Саварбика елар (шоферий курсаш яьхаяр цо цу Іай). Диззача 15 шера болх бир цо цу «ГАЗ-51» яхача машина тIа. ТIаккха еннача «КамАЗа» тIа 11 шера болх бир цо. ХIанз кердаяр еннай цунна.

Доккхал а деш хьахьокх Саварбика шийна балхара тийнна совгIаташ. Царна юкъе къьстта боча хет цунна ше шерча ворда тIа ваьгIача хана шийна енна «За доблестный труд» яха медаль. Цу хана къахьегама юкъе мо мара совгIаташта юкъера а къоаставацар саг зIамига ва, вокхха ва, аьнна. ЙислагIчеи, иттлагIчеи, цхьайтталагIчеи пятилеткай турпалхо из хилара тешал деш йола знакаш, тайп-тайпарча партийни, советски органий, министерствай, хIаьта шоай транспортни организаце тийнна дукха Сийлен грамоташ, кхыдола совгIаташ да Саварбикага. Музейнаькъан хIана багIа хац сона иштта сийдола из къахьегама ветеран дага ца вохаш. АТП сийлен книжка тIа а я цун цIи «Сийлен ветеран» ва аьнна. Из дика я, хIана аьлча тайп-тайпара льготаш лу цо. Из цIи лелаю саг хьашт долча хана отпуск, аргIа йоацаш путевка эца, хIаьта ший цIен дезалхо ше волча балха хьаэцийта бокъо йолаш ва. Иштта соцам баьб цу гIулакха цигарча къахьегама коллектива совето.

Дезал а кIезига бац Саварбика. Къонгаш Мухьмади Ахьмади Новочеркески инженерно - мелиоративни институте деша багIа. ИоI—Марем кирпишкаш еча заводе лаборантка я. Луиза итт класс яьккха а яьнна хIанз балха яха хьожаш я, цул тIехьагIа деша оттаргйолаш. Мадинаи Лейлаи школе деша багIа. Лоацца аьлча, тешаме а дика а «болхлой класс» хьалкхувш йоагIа Саварбика цIагIа. Къахьегарца, нахаца Инмерза хиларца, эхь-эздел лепадарца, эшача метте накъавала, камаьршала цу массанена а хьокхам луш да а ва.

Иштта ба-кх Саварбика къахьегама никъ, цун вахара хьисап, цун перестройка.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкор.

ОРЕНБУРГ. Хала да тайп - тайпарча очерде утташ вай йоаеш йола ха лархIа. ГIулакх, дезаш дола товараш, эшаш дола гIулакхаш хьа ца кхоачаш хилрах льтта а Іац. Кхьметтел Советий исполкомашка а лувц аргIа. ТIаккха укхаза керттера дар да наьха боагIаш бола теркам ца бар.

Сенца дIадоаккхардга из? Дукха ха йоаццаш Оренбургски горисполкома коммунальни боахама управлене вIашагIтехай социальни деIаахара группа. ХIанз цо болх бу вычислительни машинаш дIаоттаеш а дIанийсъеш а, программаш утташ. Укх шерехьа а юкъейоалае лерхI решенеш кхоачашъяра информацен тIахьожамен автоматизированни системаш. Электроника йолаш болча специалисташа новкъостал дергда управленцашта хьал дикагIа нийсде. Испокома еррига службаш персональни компъютераш-ца Іалашъе, города юкъарча АСУ дIахотта лерхI.

Новкъа хете а, управлене аппарат хIанз а цхьадолча даькъе низкъала этта из проблема къаьнача методаш-ца — дукхагIа каьхаташ яздарцен заседанеш ярцен кхоачашъе гIерт. Кердача заседанеша хьахулийт керда каьхаташ, кердачар... аргIаш. ЧIоагIбенна гом бохабара стереотипаш йохае еза.

СУРТА IА: 1) горисполкоме... горожанашта гIулакх делга тоадара дешах йола кхы цхьаькха а заседани.

2) Оренбургски горисполкома АСУ отдела кулгалхо Ж. М. Кусанови (аьттехьара вар) инженер - электрик В. П. Черняки автоматизировани информационни система электронни аппаратура нийсъеш ба.

В. БУШУХИНА
сурт.
(ТАСС фотохроника).

ПРОПАГАНДИСТАШ ДЕШАШ БА

КПСС обкома политически просвещене ЦIагIа укх деношка чакхъьаьннай диъ дийнахьа болх баь йола партийни дешара системерча пропагандистий курсаш. Царна йийшай XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференце материалех, экономикана социальнч переориентаци яра керттерча лостамех, мехка а, республике а эттача экономически хьала проблемех, радикальни реформах, кердадовлара идеологех бергача къахьегамхой рузкъа хулга мишта вIаштIехьдаккха деза дувцаш йола, къамашта юкъера отношенеш дегIакхувларах, общества интеллектуальни духовни потенциала хьинар айдарах, халкъашта юкъерча отношенешта демократизаци ярах, пропагандистски говзал, психологи, логика эргаяккхара методиках йола лекцеш.

Массане теркам тIаозаш хилар «экономинана доал-дара радикальни реформа: хиланза даогдоацари юкъара концепции» яхача темагIа пропагандистийн семинарски занятешка даь къамаьл.

Пропагандисташа дакъа лаьцар «къахьегамхой политически экономический дешара системана перестройка ярах» болча КПСС ЦК соцамо дIадехарашка хьежжа партийни дешара бола практически лостам ЧIоагIбарах» яхача темагIа «Гергача истола» гонахьа яьча беседа. Цига анализ йийр партийни дешара системана перестройка яра хьалхарча итогий, массе оагIорахьара дийцар КПСС XIX Ерригсоюзни конференце решенеш къахьегамхошта кIоаргагIа дIайовзийтара декхараш, хIаьта иштта белгалдаьхар къахьегамхошта марксистско-ленински образовани дIахо эргаяьха тоаяра наькъаш.

Курсий балха тIа дакъа а лаьцар къамаьл а дир партийни советски болхлоша: КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара С. М. Бекова, КПСС обкома пропагандан агитацен отдела заведующе Л. П. Кизиловас, Ю. Б. Кригера, хIаьта иштта вузий Іилманхоша: О. А. Саламова, Ю. К. Таранухас, Н. В. Коптевас, И. О. Кацена, Г. А. Бермуса, А. А. Арутюнова, Б. Б. Салтыханова, М. М. Магомадова, Н. П. Булатова, иштта кхычар.

Пропагандисташца вIашагI а кхийтта, шоай планех, проблемаех, хIаьтз иштта перестройнас дIа ма дехкара шоай творчески нхоллама перспективаех дага а боалаш, шоай произведенеш йийшар республика йоазонхоша Ш. Арсанукаева, С. Чахкиева, М. Сулаева.

Курсашка дакъа лаьцарашта яьяр КПСС XIX Ерригсоюзни конференце а Іомаеча курсаех а йола материналаш ювцача литература обзор, хIаьта иштта царна гойтар учебни фильмаш.

Вахара хьисап—советски

БЕРАШ-ВАЙ КХОАНЕ

Бераш — вай безам, вай дегагIозале, йоакхо, вай лазар — деррига а да. Социальни даькъе царна лаьрхIа дуккхадар даьд: мах боацаш дешалга, унахцIено лоралга Іалашдаьд, нравственни, эстетически, физически дегIаахара таропаш еннай. Вай де а доагIаш, доккхал ду карагIдаьнначох, амма, тахан из кIезига да. Дуккха дукхагIа хила деза. ХIаьта керттерадар — кхыча тайпара хила а деза. Хано ше хьожийт берашка кIоаргагIа, цIенхаштагIа, бераш вай мехка-кхоане йолга кхетадеш.

Вай мехка общественноста хьинарца, коммунистически партеи советски паччахьалкхенои гIо а деш, хьаяьй В. И. Ленина цIерагIара Советски берий фонд — ший лерхIарашкеи декхарашкеи хьежача гуманни йола боккхийбарий массови общественни организаци.

Фондо лерхIар — берашца общественни теркои йоакхон дукхагIа хилийтар, дезала авторитет лакхъяр, бера личность хьахилара низ телаш йола духовни среда дегIаахара гIодар. Наха вIаши юкъе леладеча гIулакхашка бераши боккхийбараши шоайла лоархIаш хилар, къонача гражданий, цар йоакхоний, тоамий, цатоамий цахаддаш терко еш хилар совдаргдола нравственни атмосфера хьакхоллара партени паччахьалкхени гIо дар.

ХIара дезале, хIара цIагIа, хIара городе берагара, нийсхо а еш, доаггIар хьадехьал, цун хьашташ кхетадеш хьал хилийта гIертар: бераш «воайчарнен» «наьхачарнен» декъа а ца декъаш, бойла диса даьша - ноаноша Іокхайса, цамогаш дола бераш социально а морально а лорадеш хулга.

1988 шера май бетта денз болх бе йолаеннай В. И. Ленина цIерагIча Советски берий фонда Нохч-ГIалгIай отделени. Вайна махарра цун председатель ва берашта лаьрхIа дукха яздеш вола йоазонхо «СелаIад» яхача журнала керттера редактор Чахкиев СаIид. Берий фонда республикански отделене балха долча гIонна республика ерригача районашка, йоккхача предприятешка, совхозашкеи колхозашкеи, организацешка херж берий фонда общественни уполномоченнеш, нравственно цIена, хьаьнала, берий проблемана йоакхо еш бола нах.

Хьальй дезалий, берий цIеношка кхийнача наьха, иштта берий вахари унахцIенои лораяра, материальни Іалашо, кхача тоабара, бераштa - бошта хьехараи кхетам баларан, бераштеи кхувш боагIараштеи нравственно - эстетически кхетам балара Советаш.

Вай республике 2 берий цIа да: 120 моттиг а йолаш. Сунженски района Ассински станице № 9 яри Грознерча Октябьски районера 80 моттиг йола № 10 яри, дайноаней боацаш дисача бераштa лаьрхIа 420 моттиг а йолаш № 2 йола школа-интернат а я.

ГIонна йолча школе - интернате дай-ноаной болча берашца цхьана леладеш 40 бер да хьаькъала нийша а долаш, дай-ноаной Іунал доацаш диса. Грознерча кагий берий шин цIагIа да цхьан беттагара 3 шерача кхаччалца ха йола 150 бер.

Сунженски района Троицкая яхача станице болх беш да 240 хьаькъала нийша дола бераш - инвалидаш кхоаба берий цIа-интернат. Цу берий учрежденешка таханарча ден паччахьалкхени общественнии гIо эшаш эзар гаргга бер да.

«Дай-ноаной Іунал доацаш дисача берий материальни Іалашо елга, царна кхетам лулга, дешар хьехилга овлангара тоадара тIадерзадаь де дезарех бола 1987 шера нюле арабаьнна КПСС ЦК, СССР Министрий Совета соцам кхоачаш ца беш йолча шефство лелаеча предприятеша лакхехьа белгалъяьхача учрежденей проблемашкахьа, царна эшарашкахьа юхь ерзае еза, шоай средствай чотагIа технически кружокий болх вIаштIехьбаккха беза, цига хьехамчаш хьожабе беза, бераша овсаре къахьегара мастерскойш вIаштIехьъяхара, интернатни тайпарча учрежденешка эшаш йола ремонт яра гIо де деза ха хьатIакхаьчай.

Вай дувца бераш чIоагIа терко эшаш да боккхийбарашкахьара. Техникумий, училищай, институтий студенташа тоашта лайча аттача йоаккхаргьяр из проблема. Берий цIагIарча, школерча, интернатерча берашца 3—4 сахьата Іимерза даьча къамаьло цар дегашка тамашийна хувцамаш дергда. Шоаш цхьаь хилара уйла кIезигагIа хургья цар, дикагIа дегIабаьхха, шоай ханага хьежжа, интеллект йолаш хургба уж, шоай низах, наьха эзделах тешам боргба цар.

Фонда декхарех цаI да бер хьадарахи из кхедарахи болча моральни бехкхокхама атмосфера республике хьадар. Шоай бераш дIа а кхувсаш, лелача даьша-ноаноша леладер нийса доацилга а ла йийш йоацилга а царна дIахайтар, хIаьта вайцига Іалаьмате духха я бераш дIа а кхувсаш, ноаной маьре ухаш моттигаш.

Фонда лоархIаме денхар да берий вахар лораделга, Наькъа-транспортни хатарегIа бераш лозадеш моттигаш духха я республике. Укх тIехьарча 10 шера НохчГIалгIайчен наькъашка 2114 наькъа-транспортни хатар хиннад. 430 бер ду а дувш, 1.865 бера човнаш а еш.

Укх шера а Іалаьмате лакха ба из хьокхам. Цо хьахьокх берашца цу хьакъехьа бе беззача тайпара болх ца белга, бераштa наькъа лелара бокъонаш ца ховлга. ДIа-хха лелара бокъонаш бераша дикагIа кхетаяра форма я берий автогородоке еш йола занятеш. Цу тайпара автопрактикумаш хьаьй Союза дуккхача городашка, хIаьта дика хьокхамаш гойташ а я.

1979 шера Грозненски горисполкомо тIанийцар «Городе Грозне автогородок хьалъелга вIаштIехьдаккхарах» йола решени. Проектни документаци а кийчдаьдар, автогородок хьалъеча дакъа лоацаргдола организацеш а, ахчан средствaш а къоастаьяр. ГIишло хьалйолаяра деррига а кийча дар, амма новкъарло еш яр хургйола автогородок хьалъе езача доазон тIа латта № 20 йола баьцадаараш дохка ларек, дукха ха ялалехьа йIаьхха ханна соцайир гIишло. Иштта къоаста ца деш, дус цу гIулакха НГIАССР МВД, ГАИ агитацеи пропагандан группа къоастаелга а.

Бой-берий унахцIено чIоагIъяра Берий фонда Нохч-ГIалгIай отделене «Садко» яхача нек деча бассейне вIаштIехьъяьхай № 2 йолча школа - интернатеи № 10 йолча берий цIени берашта йола занятеш.

Берашта гIо дара луш йола предложенеш гIулакхаца чIоагIъяра ахча эш. Цудухьа фонда проекташта еш йола пропаганда гуманистически идеяй пропагандаца ювза а ювзаш, фондана инициатива тIаерзаярал совгIа, средствaш а тIаерзае еза цо. Цу гIулакха еррига а материальни оагIув наха шоай лоIамагIа дечохи взносехи тийша я. ХIаьта цох цхьаккха а сом а аппарата гIулакхага дIадахийтац. Советски берий фонде болх беш болчарна алапи далара средствaш хьахул «Дезал» яха газет арадувларахи кооператорий балхах луча процентехи.

Берий фонда материальни гIо делга, из тIадожадаь декхар дац, хIаране ший эхьюхьа гIулакх да.

Нохч-ГIалгIайчен дуккхача къахьегамхоша дог раьза а долаш, дакъа лоац берий фонда балха юкъе. Цунна дола масал да предприятей, цехий, участкай коллективаша шоай премеш, субботник долча дийнахьа даькхха ахча берий фонде дIахьежадеш хилар. Цун № 707 йолча счета тIа 200 сом шоай премеи дIа хьожайир № 12 йолча столове болхлоша, хIаьта НПО «Промавтоматика» коллективо 659 сом, Гудермесски педагогически училищо 1100 сом, Лермонтова цIерагIча театро 377 сом. Берий фонде хIара бетта ахча кхухьийташ ва МагIалбика районера Х. Фаргиев, иштта, кхьбараш. ХIаьта МагIалбикерча № 20 йолча школерча берашa художественни самодеятельноста массехк благотворительни концерт оттадаьд, цох хьайийцар берий фонда счетагIа дIа а дохьийташ.

Берашта гIо дара духхьал ахчахьа ца кхахьийтача а, де хIама корадоагIаргда. МоллагIа йолча къахьегама коллективо шийна юхерча берий цIен, школа-интернатa йоакхо е, берашца доттагIал леладе, царна гIо-новкъостал де мегаргда. Цох хул-кх цар вахаре дакъа лацар.

Масала, наькъаш- тIийнаш дехкара Управлене коллективо, бригадирий С. Сандова, А. Алханова, прораба Муталиева инициативагIа, Ассиновски берий цIенна дIаеннай 250 книжка чудола библиотечка. ХIаьта художникий Союза правлене члена А. Асуханова № 2 йолча школана - интернатa картинни галерейна лаьрхIа ший 10 полотно деннад. Пионерий цIени Заводской района дешархойи интернационални доттагIала клубо Ассиновски берий цIена игротека еннай. «СелаIад» яхача журнала йоазонхошеи художникашеи журнала шин номерагIа дола деррига гонорар берий фонда счетагIа дIадохьийт.

Духхьал июнь бетта цу счета тIа дIатIа дахар № 2 йолча школа-интернатa, №№ 25, 18, 13 йолча юкъерча школай, СПТУ-26, Грозненски мехкдаьтта института педагогически коллективаша, кхыбараша дIахьежадаь ахча.

Иштта гIо деш, тахан вай берий вахара дIаденнaчох кхоана тIехьале хургья вайна. Цудухьа хIаране, шийна моггача тайпара цу гIулакха юкъе дакъа лацар — из беркате хIама да.

М. СЕМЕНОВ.

Къахьегама ресурсаш: мишта пайда эц царех

Назране керда завод хургья

Дукха ха я Назране «Электроинструмент» яхачул а йоккхагIа йола завод хьалъергья яхаш дувца. ХIара шера: хIанз-хIанз дIадолдергда балхаш яхаш дувц. ТIаккха шу чакхдоал. Дийцачох хабар хул. Массехказа хьоадаьд из дош «Сердало» газета оагIонаш тIа а. Маца кхоачашхургба 3—4 шу хьалха наьсархошта хеза из кхаъ, фу завод я из, мацa йолалургья хьалъе?

Царна а пу тайпарча кхыча хатарашта а жоп далар днийхар тха корреспондента цу завода директорага Зурабов Іаьлий Мувсайга.

— Сона хеташ, Мувса, цу гIулакха хьол саготах саг Наьсаре ва аьлча теша хала да. ХIана аьлча, хьо ва из дукъ дIадахьа дезар а, халонашта хьалха латта везар а. Газет дешарашта ха ловра цу заводах дола бакъдар.

— Бакъдар укх тайпара да, — аьлар цо. Нийса дувц наха. 1985 шера бера Наьсаре из кхаъ. Тха районе Іалаьмате дукха балха боацаш нах (къаьстта къонабараш) ба. Бокъонца йола цифра малагIа я хац сона, бакъда, хIанзара «Электроинструмент» миссел йола кхоъ-йиъ предприяти укхаза хьалйича а, тоъаргйолаш къахьегама ресурсаш я районе. Цудухьа тхона массена лов из, керда предприяти сихагIа хьалъяр а из болх бе йолаелар а.

Тхона а хазад: дукха харц а бакъ а къамаьлаш дувц цу заводах, цхьайолча хана йоахарашка а дIакхоачаш. Хоадам боллаш ала йиш йолаш ва со наьсархошка а республикански газет дешарашка а: Назране цу тайпара завод хургья. Из хьалъергйола моттиг а хоадаьй. Цун доазув хургда трикотажни фабрика юхха, РСУ уллача оагIорахьа. Цун пеншаш латтаргдолча загалаш-м техадац оаха, хIана аьлча, проект хIанз а хьакхачанза я. Из дукха гоаяра бахьанах а аргда аз. Из оттае аьнна эггара хьалха оаха заявка енна проектни институт йола министерство дIаькхкхар. ТIаккха кхычахьа цунна заказ деш дукха ха яйра тха. Иштта дIа-хьа телаш хIанзалца хьаенай из проект. ХIанз тешамерча подрядчика бе кхаьчай. Тахан-кхоана яхар мо из хьакхачарга хьежаш да тхо.

ХIанз оаха лерхIача тайпара из хуле, завод хьалъяра балхаш дIадолалургда хьатIадоагIача шера.

Дукха хаттараш ду наха: малагIа продунци арахецаш хургья из завод, яхаш. Цо арахецаргья тайп-тайпара оборудовани.

— Назранерча гIишлонхой организацей низаца хьалъе лерхI оаш из?

— ХIанз районе мел йола гIишлон организацеш хьавIашагIтехача а, цхьа бригада миссел мара хетаргъяцар из завод хьалъяра эшаргболча низага хьежача. Эггара хьалха хьалъе йолаергья гIишлонхошта эша объекташ: маркхали бетонни хьаю цех, аьшка-бетона конструкцеш арахеца завод, асфальто - бетонни завод, автотранспортни боахам, УПТК, кхыяраш. Духхьал уж хьалъеча эшаргва тхона 1000 совгIа саг.

— Цахаддаш оаш бувзам лоаттабе безаш, шоана гIоновкъостал де декхарийла волаш хьадда цхьа да вий республике?

— Цу тайпара да волаш ва. Из я «Чечингушстрой» яха гIишлон - монтажни производственни объединени.

— Іа хьадувцача тайпара дале, цу заводаца ювзаенна дукха предприятеш урагIгIоргья Назране. Къаьстта гIишлонхошта эша материалаш кийчъераш. ТIаккха из завод хьалъеча а из хьалъяь яьлча цун цехашка къахьега дезарий а бытовой, культурни, социальни хьашташ кхоачашдара уйла йой завода директес?

— Из дош хьалхарча плане латташ да. Эггара хьалха хьаде лерхI оаха цу заводе болх бергболча наха а цар дезалашта а тхоашкара эшаргдар. Цудухьа заводаца цхьана урагIяха йолалургьа нах чубаха гIишлош. Белгалде деза: укх ткъаь итт шера Назране хьалдаьраш миссел цIенош хьалде лерхI завода гонахьа. Цул совгIа, хьалъергья дукха тикаш, берий бешамаш, школаш, бIарчча спортивни комплекс, наьха бытовой хьашташ кхоачашду объекташ, дарбан профилакторий, пионерски лагерь, бувзама отделени, профтехучилище. Хьалъергья керда электроподстанци, очистной сооруженеш, дукха соцкультбыта объекташ.

— Дика хет, шоана цу заводе къахьегаргдола нах эггара хьалха дагабеха а цар уйла оаш еш а. ХIаьта а цу чу болх бу нах-м, сона хеташ, лакха профессиональни говзал йолаш хила ма безий. Керда ма хургйий цу чу йоагIаргйола оборудовани. Цу хьакъехьа къахьа опыт йолаш ма йий районе. Керда енача электронни станокаш тIа болх бе, ехача уж тоае специалист воацаш хала хьувз электроинструментальщикаш. Из проблема мишта къоастае лерхI оаш?

— Цул дукхагIа тхона дагайоаллаш проблема яц. ХIана аьлча, завод хьалйой а, «ялсмалера» дараш санна дола хьалаш оаха цу чу хулийте а, гIулакх дIагIоргдац цу чу болх беш вола хIара саг ший балхах, ше хьадеча хIамах, ший декхарех кIоаргга кхеташ ца хуле. Кадраш, цIаькхаза а—кадраш. Иштта да тха лозунг. Цу хьакъехьа оаха харжа ши никъ ба. ЦаI — сихагIа профтехучилище хьал а яь, дешар дIадоладар. ШоллагIбар — кхычахьарча училищешка, техникумашка, институташка кагий нахи мехкарий деша ахийтар. Цул совгIа, иштта а корабоагIаргба цу чу болх бергбола лакха квалификаци йолаш бола станочникаш, слесараш - инструментальщикаш, штамповщикаш, электрикаш...

Тхоай профилех йолча тайп - тайпарча институташца бувзам оттабаьб оаха хIанзлехьа а. Масала, город Горькерча политехнически институтаца договор яьй оаха 8 специальностех нах кийчбергболаш.

М. КАРАЕВ.

ЭРСИЙ МЕТТАЛА ДАЬККХА

«Современник» яхача московски издательствас кIезига терко йийц Нохч-ГIалгIайчен вай ханарча литература. Издательства новинкаш бахьан долаш читателий таро хул эрсий меттала яьхача гIалгIай йоазонхой дикагIа йола произведенеш йовза.

ХIаьта хIанз «Современника», «Новинкай» сере кийчдеш да эрсий меттала даькхха гIалгIай вовзаш волча литератора Боков Ахьмада «Разорванный круг» яха роман. Кавказа лоамашта таьна йоаццаш уллача йоккхача юрта вай хана хулаш дараш да цу тIа дувцараш. Халонашца, айпашца, цатоамашца лоаттабеча къовсаме сага характер хьа мишта хул хьахьекхад романа тIа. Из книжка ше арахецаш, «Современник» яхача издательствос белгалдаккх Боков Ахьмада романа оттаьяча проблемай актуальность, социальни ира лостам, турпалий кхела кIоаргга йоакхо еш хилар хьахьекхалга.

Из роман книжни тикай тархеш тIа хургда 1989 шера 50 эзар йолча тиражагIа.

Г. ХАБАТЬЕВ.

Ца малар—вахара боарам

Кердачун зIиргаш дегIадоаладе

Вай мехка массайолча миIингашка къахьегама коллективаша лира къовсам лоаттабу корта бохабу малараш меларца, хIана аьлча, ховш да уж мелача наха мел зе ду производствана, цIагIарча дезала, ерригача общественна. Из дика кхета а даь, ерригa коллектив оарцагIа а яьккха, корта бохабу малараш мелача нахаца къовсам лоаттабу Сунженски районерча «Агропромсервис» яхача кооператива къахьегамхоша. Цу кооперативе чувоагIаш 270 саг ва.

Партийнни профсоюзнни организацеша кулгал а деш, болх беш цу гIулакха вIашагIъелла керттера комисси я.

Комиссе оттаяь дуккха мероприятеш юкъе йола план хьахьокх цехови комитета председателa Реутов Виктор Алексеевича.

— Соахка чIоагIа дукха нийслора корта бохабу малараш менна балха баьхкараш, хIара дийнахьа цхьацане дош дувца дезаш хулар тхо, — аьлар Реутова, укх шера из гIулакх лаьгIденнад тхо долча.

Корта бохабу малараш мелача наха духьал къовсам лоаттабара долча гIулакхашта юкъе доагIа: корта бохабу малараш мийнна балха веча, цу бахьанагIа прогул йича, из ди отпуске водача хана тIера Іодаккхар, преми екъача хана юкъера ваккхар, шера йоагIаш йола отпуск Іан заманга яккхар. Цул совгIа, корта бохабу малараш мийннача наьха дош комиссе дувцача хана ерригa коллектив, кулгалхой, партийни организаце секретарь, профкома председатель, цIагIара дезал: хьа а бийхе, массанена хьалхашка дувц из. Из чIоаггIа Іаткъаш хул бехке баршта. Геттара талха воаца саг кхы цIаькха нийслац корта бохабу малараш менна балха вена а арахьа общественни мотти́ге нах вIашагIкхийттача ваха а.

Цехови комитето беча балха тIа керттера дар да, цкъа санна шозза а кхозза а корта бохабу малараш менна хоавенна саг массаза а бIаргкъайла ца воалийташ тIахьожам лоаттабелга, цIагIарча дезалца бувзам лоаттабелга. Иштта, даллане тIехьара дIа а ца доалаш кхетам тIа воалавьв оаха ремонтни цеха слесарь вола Ситько Александр Васильевич. Тесса вита йиш яцар из саг. Ший балхах дика кхеташ ва из, цун сесаги кхо бери да. Атта дац дезала, хьадаькхха алапи мела а мелаш цIенда чуухаш хилча. Берий а къа да. Цудухьа оаха тесса, тхона фу бала ба, аьнна витац цхьаккха а. Александр Васильевич хIанз малара юха а ваьнна ший болх беш ва. Хьаьта тхо а да хадданза цунга бIарг локхаш.

— Ерригача коллективана хьалхашка, хьабийха дезал а болаш дош дувцача хана эхь хийте, шоаш мичахьа баргба ца ховш бехке бараш хьувзаш моттигаш а нийслу, — яхаш дийцар ремонтни мастерской заведующе Гасан Иван Николаевича. — XIаьта цунах а кхоачам хургбац, кхы дIахо дукха да цига оаха деш а де дезаш а, — аьлар цо.

Бакълув Иван Николаевич. Штрафехи, таIазарехи чакхдалац гIулакх. Наьха мукъа ха цхьан хIаманца хьалйиза еза. Наьха самукъа даккха, сакъерда моттигаш вIаштIехьъяха еза.

Из дика кхетадеш ба кооператива кулгалхой.

Кооператива клубе чакхйоах коллективо шоай мероприятеш, салаIара сайренаш, вIашагIкхетараш. Цул совгIа, книжка деша безам барашта библиотека а я. Белгалдаккха деза, цу кооперативера къахьегамхой, художественни литератураца безам болаш хилар.

ВIашагIъеллача клуба совето кулгал а деш дIайихьай укх тайпара сайренаш: «Дезала клуб», цхьоалагIча апреле «Белама сайре», Эскаре болх кагий нах накъабахара хетаяь сайре, кагирхой салаIара сайре. Уж дукха я. Безаме, вIаший дикагIа бовзаш, дезалий хьалаш гучадоахаш чакхъювл уж сайренаш.

Эскаре баха кагий нах цига гIулакх даь баьнна, цIабаьхкачул тIехьагIа юхабоагIа шоаш хиннача «парна терко ю бригада совето, профкомо, партийни организаце. Кооперативе болх беш барех 30 процент бараш кагирхой ба.

— Аз укхаза болх бу ер 27 шу да,—аьлар Гасан Иван Николаевича, — цахаддаш дIадувц оаха кагийча нахага къахьегамхой сий лакха лоаттаде дезалга, цул совгIа, оаха гIулакхаш деш еррига республика а кхыметтел кхыча республикашкара а совхозаш, колхозаш, предприятеш, организацеш а я. Царна хьалхашка кооператива сий лакхалоаттаде дезалга хьалхадоах оаха вIамагIчарна. ТIаккха укхаза болх барал совгIа, тхо районерча колхозашка, совхозашка хьувкъам чуэца новкъостал де а ух. Цига а дикагIа йолча оагIорахьара дIадовзийта деза.

Пайдане ба къахьегама ветеранаша кагирхошта кхетам луш беш бола болх. Корта бохабу малараш мелаш хинна Анохин хIанз «кхетамчу а вена, малар а дита, дика болх бе гIерташ ва. Укх шера «ЦIеча Эскара» цIерагIча колхоза хьувкъам чуэцача новкъостал де ваха хиннав из.

ЦIеча Эскаре гIулакх де баха Лихалобов Виктори Придков Геннадий цIабаьхкачул тIехьагIа юха а баьхка, шоай къахьегама коллективе ба. Кооператива ветеранаш массаза а теркам тIалоаттабу царна. Юкъеувз кагий нах общественни вахаре, спортивни мероприятешта, художественни самодеятельноста. Партийни организаце секретарь Лукашов Владимир Михайлович, профкома председатель Мишустин Иван Алексеевич художественни самодеятельноста юкъе дакъа лоацаш ба. Агитбригада вIашагIа а елла концертни программаца уж баха хиннаб хьувкъам чуэцача кхашка, фермашка болхлой самукъадаькхха. Из дика хьокхам ба кхычарна.

Спорта методиста Филимонов Анатоле вIаштIехьдоаккх футболах, теннисах, баскетболах ловзилга. Автосервиса спортсменаша районерча яхьашта юкъе дакъа лоацаш призовой моттигаш а яьхаяр. Уж ба. А. Филимонов, А. Калайтанов, А. Афанасьев, В. Лукашов, кхыбараш а.

Афанасьев, Реутов, Озёрин, Денисов, Миновский, Чуклаев чувоагIача пожарни командас районерча яхьашка хьалхара моттиг яьккхар.

— Балхаца безам боккха болаш, тIадилла гIулакх бехкгокхаме чакхдаккха гIерташ я тха коллектив, — йоах кооператива председателa Жилин Алексей Алексеевича. — Болх хала бале а, интернациональни коллектив цхьоагIо йолаш хиларца, тха вIаштIехьадоал тIадилла гIулакх дIадахьа. Керттера дар да тIакхувш йола тIехье лакха идейни кхетам болаш хилар, хIана аьлча, уж вай когаметта дIаотта безараш ба.

Ала йиш яц кооперативо дерригa а кхоачаш ду, аьнна. Хоалуш да кхетам балара болх кIезиг - дукха цар лаьгIбалийталга.

— Укх шера бий шун, корта бохабу малараш менна гучабьнна болхлой? — аьнна хьаттача, Иван Николаевича а Виктор Алексеевича а цхьан багара доагIаш санна деннар цхьа жоп дар: «бац».

Амма, из дош харц хилар.

Корта бохабу малараш малларах дола СССР-а Лакхехьарча Совета Президиума Указ толхадарах, укх шера 12 апреле общественни моттиге бахача лийцаб: Борисов Александр Викторович — газосварщик, Семенов Геннадий Андреевич — водитель. Иштта укх шера апреле Санин Юрий Викторович, Гайваронский Анатолий Николаевича шишша тума ахчан гIод техад.

Тахана шоай къахьегама коллектив малларца хийрайоалаш латтача хана дика, лирача къовсамца дIадоладаьча гIулакхо «зIиргаш» техача хана мишта мегаргба из болх лаьгIбалийта.

Т. МАЛЬСАГОВА.

ЦХЬАН КОНФЛИКТА ИСТОРИ

Вай хIанз дувцаргдола хIама Назарановски трикотажни фабрика «чулочно-вязальни» яхача участке доладенна дукха ха-зама я.

Ховш да цу участка планаш а кхыдола паччахьалкхен декхараш а диззa кхоачашделга, зIамига коллектив барттайна йолга. Бакъда, цу шийтта саг юкъе воагIача, коллектива дукха хана денз къувлаш а саготдеш а цхьа бала ба.

Юхьанца денз дувцаргда вай из. Укх Іай Ужахов Ювсапа кулгалдеча бригаде доккхий доаца хувцамаш хилар. ЦхьоалагIча смене хинна Имагожева Радимхан шоллагIча смене яьккхар бригадиро. Сел доккха хIама дац аьнна хеталургда, моллагIа болхло эшача моттиге дIахьа нийсвар. Бакъда Радимхан раьза хиланзар ший сменацара къаста. Из дов фабрика директор волча кабинете кхаьчар. «Сенца дувзаденна да Имагожева кхыча сменах яккхар?» аьнна кулгалхочо хаьттача Ужахов Ювсапа хаьдда жоп делар: — Чіоагіа тайна боахк ераш цу сменах! — аьнна. Кхетаде хала дац цу гIулакхах директор цецваьналга а бригадира дош цо хьал ца лаьцалга а.

ЧIоагIа раьза хиланзар Ювсап, бригада хьалхашка шо-лаьрхIар-чанх ца даьнна, Дов лаьцар цо ерригача бригадаца.

Тайп-тайпара харцонаш йолаелар цу участке. ГIар е, нахах бехк баккха бахьанаш леха ваьлар бригадир. XIара бетта къовсамаш дувлар болхлошца. КТУ — (коэффициент трудового участия) харцахьа оттаяьй, хIаьта цунца дувзаденна ахча а харцахьа дийкъар, е ца боагIаш бехк баьккхаб, е кхыдола Іоткъам хургбола хIама даьд яхаш раьза боацаш бар болхлой.

Цу юкъагIа кхыча гIулакха командировке вена фабрике нийсвелар со а. Болхлошца къамаьл деш цу бригадера хьал дайзар сона. Бакъда, директора а профсоюза фабкома председателa а аьшачох уж конфликтни, хьалаш массехк ди даьлча хургIолча собране дувца дезаш дар.

Собране хилар массехн ди даьлча. ВIалла ца хулача тайпара кхохкаенна яр из: XIара болхлочун дукха дар дувца а ала а. Массарешка ладийгIар фабрика кулгалхоша. Гуш дар болхлоша дувцар кIала кIийле йолаш долга.

Иштта ше къамаьл деш цхьан болхлочо аьлар:

— Аз букътIехьашка а яхац, «йоахар» а дувцац са массарешта хозаш ала безам ба — тхона везаш вац-кх из бригадир. «ХьалхагIе а хIана аьннадац оаш ер» — ма яхий оаш. Аьнна дац-кх цо даьр цунна хIанзалца. Мегийташ хиннадаь.

Цу тайпара, бригадирах бехк боаккхаш, дар фабрика кхыча кулгалхой къамаьлаш а.

ГIалаташ-м каст-каста дувл бригадирагара. Масала, 1987 шера укх участке балха дIанйцар Тумгоева Радимхан. Диъ дийнахьа болх а баь декретни отпускагIа яхай из. Цо болх беш из бIаргаяйна бригаде саг вац. Духьал цо диъ дийнахьа баьча балхах цунна бригадира. 31 сом яздаьд. Фабрика Іойиллача хана денз укх цехе къахьегаш йолча Нальгнева Іашата даьккхадац диъ дийнахьа изза ахча.

Юххера а собране соцам бир бригадо дувцар геттара кIоарга тохкардга аьнна.

Цхьа бутт а ши бутт а, массехк бутт а баьннаб собрани хинначул тIехьагIа. Фу хувцаденнад бригаде? — Цхьаккха хIама хувцаденнадац. Ший хинна оамалаш а йолаш, ший хиннача бригаде культалдеш ва Ужахов Ювсап. Хозаш яц сага наг-нагахьа Ювсапа бригада хьалхашка тувса куралаш.

Ж. БОГАТЫРЕВ,
тха-спец. корр.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Сеул: XXIV ахканара Олимпийски ловзараш

СЕУЛ. Грознера Шилова Ирина пневматически топ нийса кхоссара хьалхара олимпийски чемпионка 88 я. Шоллагіа моттиг ФРГ-ерча Шпербер Сильве я, кхоалагіа — москвичка Малухина Анна.

СУРТА ТIА: 1) гой ер я советски олимпийца эггара хьалхара дошо медаль; 2) СССР хоккея йола СССР сборни команда баьца тIа ловзаш Инде командал счет 1:0 йолаш котъяьлар. Матча эпизод.

ТЕЛЕСУРТ.

НАТО: ЯДЕРНИ ЙОАЦА ОБОРОНА Е ЯДЕРНИ СДЕРЖИВАНИ?

Дукха ха йоаццаш Женева чакхъяьннача СССР-н США-ан викалий переговорашка дийцар ПРО-х дола Договор кхоачашдарах. Цу тайпара йола обсужденеш пхе шера цIаязза ю. Стратегически стабильностоик дунен халкъашта юкъерча кхерамзленоик из де дезилга дIадехаш хиларал совгIа, бIарчча хьанйцача герзаш дIадахара дIахо бола лелам а хьабелгалбоах цо.

Духхьашха ше болх бе йолаелча денз Рейгана администраци къайладоахаш яцар цу договора тIа белгалдаьхача ший декхарех США мукъаяла ловш йолга. Хала да, шинна а оагIоний кхерамзлен хьашташка хьежжа йолча дунен халкъашта юкъерча соглашенена ю догIа гIерташ. Пентагоне кулге лувцаш дар фуд ха. XIапа аьлча, договорага хьежжа СССР а США а хьаергъяц ПРО системаш, хIаьта цу система элементаш космосе хьал ца яха дош а деннад цар.

Хала хете а США делегаце теркал ца деш дитар политически даькъе санна, хьадда решенеш кхоачашъяра плане а советски делегаци цхьа барт бе ловш хилар. ОагIоний аьттув баланзар кхыметтел цхьана оттаяь заявлени е коммюнике кепатоха а.

Американски оагIоно лаьрхIар дар цхьан оагIорахьара а гуш латташ харцо ювцаш йола а заявлени кепатохар. XIанз массазлагIа уттаю Красноярски РЛС американски оагIоно керттера дош хIана дац, аьнна а лоархIаш, переговорий юкъмоттиге. Хьадда факташ яц американски викалашка. Цул совгIа американски оагIонна таро еннаяр Красноярски РЛС-га, хIаьта из йоацаш кхычарга а, хьажара.

ПРО радиолокационни станцеш дIа-са йоаржаяра йола фрагменташ цхьан районера шоллагIча дIакхуьхьаш хилара шоаш сагото еш ба, аьлар американцаша. XIаьта РЛС-а фрагменташ дIайихьа хиннача Гомела районе ше яхача хана, цхьаккха хало а йоацаш, бIаргаго йиш хилар американски делегацена низгах яь антеннаш тахнаран царна настройка яран йола бустама стендаш хьаьь чакхъяхара уж лаьрхIа йолга. XIаьта из, дувцилга а доацаш, цхьанна тайпара вIашдухьале еш яц ПРО-х долча Договора.

Дале а, Красноярски РЛС-ах американски оагIоно еш йола сагото чоте а лувцаш, цунна балха тIахьожам лоаттабе йиш хургйолчен США оагIорахьара цхьаккха кхерам хургбоацачен тайпара цун оборудовани хьагойта ше кийча йолга хьахайтад советски правительствос. 1972 шера цунна кулгаш яздаьча хана из хиннача тайпара ПРО-х дола Договор кхоачашдара шинна оагIоно барт баь ма баьллинге а, из де-кийча я Советски Союз. Вашингтоне тIанйцача советско - американски заявленена юкъе йийхьа из формула-м США-ра чураполитически событеш мичча тайпара хиннаяр, аьнна хувца ца луш ма юсий. Нагахьа санна ПРО-х дола Договор кхоачашдарах долча деша хьакъехьара шинна а мехка бола кхерам дIабабаькхачул тIехьагIа, американски оагIоно тIагIертта ювцаш йолча РЛС-а йисача къаьст-къаьста йолча фрагментех дола дош а радикальни оагIорахьара къоастаде раьза хургьл советски оагIо. Американски делегаци вIалла а шек ца йоалаш, массаза харцъяь йола претензеш дуккхазза СССР-га а еш, 1975 шера денз США территоре тIа йоаржаяь ца Іеш, иштта цун доазоний арахьа а, йоккхий РЛС-аш дIа-са йоаржае шоаш йолаеннаяр вIашагIкхийтта Штаташ. «Гранд Форкса» базе латтача РЛС-ца вIаши йийза йолча цу станцеша лоаццача юкъа вIашагIйолла тарлу США территоре тIарча ПРО радиолокационни кIийле, хIаьта из, ховш ма хиллара, вIашдухьале еш да мехка территоре тIа ПРО-на лаьрхIа кIийле хьае могадеш йоацача ПРО-х долча Договора 1-ча статьяс яхачоа Шоаш хьалхагIа договор телхадаьлга тоаде раьза хилар цхьаккха тайпара хьагучадалийтанзар американцаша. XIанз аз дувцар да Гренландерча фазированни решеткаца Іалашъяьча йоккхача кердача РЛС-ах а цунна тара йоля РЛС Великобритане хьалъеш латташ хиларах а. Американцаша шоаш а дуккхазза бакъдаьд Тулера РЛС моастагIчун ракеташ тIайоагIаш хиларах хоам бара лаьрхIа йолга, хIаьта Туле район хIанзарчоа американски территоре периметра тIа ца хилар бахьан долаш низбола РЛС укхаза дIа-са йоаржаяр договор толхаделга да.

Дикача уйлаех хьалйиза, шинна а оагIон кхерамзлен хьашташка хьежжа, кердача тайпарча уйлан наькъаца дикагIйолча решенешка кхача безам болаш яр советски оагIо. Хала-м хет, цхьабакъда шинна а оагIоний правительствай сагото дIаяккха из кийча хилар, дог раьза а долаш, тIаэцанзар. Центральни дош кхоастадара. хIаьта бухсоцаш аьлча, ПРО-х долча Договора лерхIаراштеи положенештеи шаккхе а паччахьалкхено бакъдара шоашта ма могга юстарбувлар американцаш.

Цхьабарт бола решенеш цхьана лохалга дIаходахьа деза советски кулгалхоша лерхIачох. Принципиальни дешаех йола договоренносташ оттаяра мел эша хьалаш долаш да, эшар да къаьнарча стереотипех мукъадовлар.

Энвер МАМЕДОВ,
АПН политически обозреватель.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ВЛАДИВОСТОКАГАРА КРАСНОЯРСКАГА

КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева Красноярске дIакхайкаяьча азиатско - тихоокеански регионера хьал тоадара тIаерзаяьча советски машара инициативай кердача комплексо дуккхабараш ши шу хьалха, 1986 шера 26 июле, арадаьннача газеташка хьажа безам оттача кхоачабир. Цу дийнахьа Советски Союзе кепатеха арадаьлар цул кIезигагIа лоархIам, болаш доаца советски кулгалхочун къамаьл. Цу тIа дар цу регионерча советски политика керттера лостамаш, дIакхайкаяьяр хаьддача предложеней сери.

Уж программни ши къамаьл вIаши нийсдаро къаьгга хьахьокх советски «кердача уйла» позитивни эволюци, хьахьокх ший керттера принципаш М. С. Горбачева Владивостоке дIакхайкаяь хиннa йола Азеи Тихи океанеи районера советски машара политика мишта хьалъюз кердача хаьддача чулоацамца, цу регионе советски машара наступлени мишта чIоагIа а логично а дегIайоагIа.

Из белгалдаькхад доазол арахьарча дуккхагIболча политически общественни деятеламца, хIаьта иштта укх деношка Красноярске даьча къаьмаьла чIоагIа комментареш еш болча журналиста а. Иштта КПВ ЦК органа «Нян зан» яхача газето белгалдоакх, «ши шу хьалха Владивостоке дIакхайкаяь хиннa принципаш леррагIа кхоачашъеш СССР» хилар. «Керда советски инициативаш, — язду цо, — планета эггара дуккагIа нах бахаш йолча континента тIарча халкъашта эггара чIоагIагIа дагадоаллачоа жоп луш я».

Азии Тихи океана бассейни тайп - тайпарча паччахьалкхенаша чIоагIа айдаь тIема гIулакхаш леладу районаш хиннa дIаэтта дукха ха я. Белгалдаькхача кхоачам ба, американски кепайоазон даннеша хьахьокхачогIа, хIанз укх сахьате цига латташ 320 эзар гаргга США тIемахо хилар. Ший гIулакхаш чIоагIа леладеш да цига 40 тIема кемеи 3.600 форда пехотинеци чувоагIаш дола США 7-гIа Тихоокеански флот. АТР-е я иштта Окинава, Йокосука (Японн) Субикбей, Кларк-филд (Филиппинаш), Гуам, дуккха кхыяраш санна йола йоккхий американски стратегически базаш.

XIаьта цудухьа тамаш яц, укхаза долаш долча ядерни герза арсеналаш дуккагIа ма хилийта, укхаза военно-морской низаш деба ца дара хьакъехьа кертерча военно-морской державашца консультацеш е, СССР, КНР, Японе, КНДР, Къулбехьен Корея форда йистош вIаши гаргайоагIача моттигашка тIема низаш вIаш - духьала лоаттадара боарам кIезигбара хьакъехьара дош дувца, яхаш йола СССР предложенеш цу регионерча мехкашка чIоагIа хьашт доаш хьаллувцар. Теркам тIаозаш я Камрань (Вьетнам) яхача бухте латта советски флот материально - технически Іалашдара йола пункт кхоачаш ца яра хьакъехьара заявлени, нагахьа санна Филиппинашкара ший военни базаш дIаяха США раьза хуле. «Са безам бар кхы а дукхагIа теркам тIабахийта ворхI пунктах латта проект Іомае, — аьннад советски кулгалхочо къамаьл даьчул тIехьагIа Японе премьер - министра Н. Такэсита. — Аз догдоах регионера кхерамзле чIоагIъяра Советски Союзо хьадда гIулакхаш чакхдахарга».

Бахьанаш кхетадеш ма хиллара, чIоагIа хьаллаьцай советски керда машара инициативаш Филиппинашка а. Цу мехка кхыча мехкащцарча гIулакхий министра Р. Манглапуса, масала, белгалдаькхад. Азе «кхохкам дикка лаьгIберга», нагахьа санна Филиппинашкара США базаш дIайоахе, хIаьта «симметрични кIийлен тIа советски объекташ Вьетнамера а дIайоахе.

Бакъда филиппински политически гIозарашка тайптайпара уйлаши хабараши арадувл. XIаьта а бIарчча хьанйцача укхаза хьагучаювлача откликашка дукхагIа советски инициативашта жоп луш гIа баькхача бакъахьа хеташ ба. Красноярске дIакхайкаяьча инициативашта позитивни жоп дала США тIахьехаш къамафл даьд вовзаш волча филиппински сенатора Уи Берто Танада. Цо белгалдаькхад, «ВIашагIкхийттача Штаташа советски инициативаш ядерни сдерживане доктрина халача финансови а моральни а дукъа кIалхара довлара йола таро санна лархIа йоагIа», аьнна. «Из доктрина, — дIахо аьннад сенатора, — хIама хьаде могаргдоацаш, антигуманни хиннa дIаэттай, дунен халкъашта юкъерча машара хьашташта жоп луш а яц».

«Горбачева тIеххьарча хана баькхха гIа США-с хьаллацар ловра тхона», — белгалдаькхад ший оагIорахьара «Малайя» яхача газето.

Цхьабакъда, хала хете а, из филиппински газета хетар кхоачашхул ала йиш яц. Советски кулгалхочун кьамаьла йолча доазол арахьарча реакце анализо хьахьокх, бIарчча хьанйцача вашингтонски политикаш низа позице тIара машар Іалашбе, дунен тайп - тайпарча доакъошка США доккхий тIема низаш лоаттаделга чIоагIе лерхIаш йола къаьнара политически схемаш хIанз а хьаллувцаш ба.

Цхьабакъда, США госсекретара Дж. Шульца аьннад, азиатско - тихоокеански регионе дегIайоагIаш я регионални конфликташ къоастаяреи Китайски СССР-ои дакъа а лоацаш цигара хьал тоадареи позитивни процесс. Из къамаьл Советски Союзе нийса а лаьрхIад. Цхьабакъда, вокх оагIорахьара аьлча, космически аренех маьршача гIулакхашта пайда эцара Красноярски РЛС база тIа дунен халкъашта юкъе цхьана гIулакхаш леладара центр хьаярах йола предложени кIайча цIено дIатIанйцаяц. Из бахьан долаци ма дарра аьлча, американски оагIув лаьрхIа я дIахо йодача хана а ПРО хьакъехьарча советско - американски Договора из РЛС «духьала» я, ала гIерташ хьадагалувцаш дувцача хабарех пайда эца, бокъонца лаьрхIача Договор харцде а «седкъашкарча тIемий» программа кхоачашъяра шоашта никъ хьабелла а лерхIаш.

ТIеххьара советски инициативаш ца ювцаш юстара ваьннавац сенатерча демократически дуккагIбарий лидер Р. Бэрд а. Хала хете а, ястреба оамал а хьовзаяь, цо тIахьийхаб Красноярски предложеней «еррига комплекс «вIалла хьал ма лаца», аьнна керттерча даькъе «герзашта тIахьожам лоаттабара даькъе оборона лаьца латта езача США оттаю» цар, ала а гIерташ. Цу тайпара позици кIал кIийле йоацаш хилар гуш да. Цхьабакъда из лелаеш ба США кIезига а боацаш политически деятелаш, хIаьта цо цIаькха а хьахьокх азиатско - тихоокеански регионах машара а цхьана гIулакхаш леладара а зона хьаяра тIехьа лоаттабу къовсам атта хургбоацилга.

Максим КНЯЗЬКОВ.

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА МАШАРА ДИ

ООН решенегIа сентябра кхоалагIа цинара да хIара шера дезду дунен халкъашта юкъера машара ди санна. Из дика бахьан да кхоаненах еча уйлай итогаш яра. Тiехьарча 12 бетта хиннача дунен халкъашта юкъерча событей уйла еш тIехьашкахьа юха хьежача, цецвоаккх доккхийча хувцамех, лаьттан тIара политически климат мелъяларах, позитивни тенденцех дувца вайна бокъо луш долча хувцамаша. Цу тайпарча хувцамий таронех шоаех язделга ши-кхо шу хьалха хIамах атта тешилга а тIехьъяьккха оптимизм а хьахьокхара тарра хIама хургдар. Мичча беса дале а иштта хеташ бар дукхагIа бола политически обозревателаш.

Къаьстта белгала да укх тайпара бакъдар, дуккханега догдоахийташ дола хIама хилар дунена халкъашта юкъерча вахара керттерча шин сфере цхьан ханна хилар: керттерча лостамашка прогресс я — ядерни кхерама духьаларча къовсамеи регионални конфликташ дIаяхара гIулакх сеца латтачара доладалари. Соахка декабрь беттa советскии американскии кулгалхоша гаьна кхетар юкъерча боарамеи кIезигагIеи дола ракеташ дIаяхара хьакъехьарча Договора кIал Вашингтоне кулгаш яздеча хана, хIаранена кIаьгга ховш дар: документа доархIам СССР-еи США-и ядерно-ракетии арсеналий цу 4—5 процент йолча дIаяха езачарех лаьтта ца Іелга. ЛоархIаме да историе чухь из эггара хьалха дIадоладаь хилари ядерни герзаш дебадара наькъ тIара довла таро йолга дIахьекха хилари. Ден повестка тIа оттадаьдар кхы а лоархIамегIа дола де лерхIар, вIашагIкхийттача Штатийи Советски Союзеи стратегически наступательни герзаш 50 процент кIезигдар. Цу темагIа Женеве еш йола переговораш хIанз укх сахьате толамга кхаьчаяц. Хеталу американцаш хIанз а кийча боацаш санна. Эггара хьалха тIехьара бетташ доахаш йола Рейгана администраци я шийна бехтокхам дIа тIа эца безам боацаш яр.

Региональни конфликтах аьлча, укхаза гIулакх латтачара дола — далийтар Афганистана проблема дIаякхха йолаяро. Цу дерриганешка хьежача гуш да политически лидераша тIехь - тIехьагIа дуккагIа кхетаделга моллагIа тайпара яле а регионални проблема дуккхача хана лаьрхIа къоастаелга тIема наькъаца хила йиш йоацилга. Соцабе мегар чIоагIа наьха цIий Іоухийташ лаьтта, миллион совгIа сага вахар дIадихьа бола прано - иракски тIом. Конфликташ дIаяхара йола перспективаш белгалъяьннай Къулба - Малхбузен Африкен Сахарен. Кхетадеш ма хиллара, горизонт массанахьа а яц цIена. Хьалха а санна Гаргарча Малхбоалера шод хьабастара тIадолхача наькъашта блокада уттаю Израила. Вашингтон хIанз а юха яланза я контрас кулгашца Никарагуара сандинистий правительство йохаеи лаьрхIача ший планех.

XIаьта а толамаш долаш да, цу толамаша цхьабола наблюдателаш шоллагIа дунен тIом дIаьннaчул тIехьагIа дунен халкъашта юкъерча хьале эггара лоархIамегIа дола хувцамаш хилара тешаш вай хилара хьакъехьара вывод еча кхоачабаьб.

Валентин ВАСИЛЕЦ.
(ТАСС).

КИЙЧОНГА ХЬАЖАР

(1-ча октябре республике чакхдоакхаш да граждански оборона Дй).

ТІема - патриотически балха. Граждански оборонана пропаганда яра формайн методийн шеррача арсенале къаьста моттиг дІаЛоад вай республике традиционни а хинна дІаэттача граждански оборона Дено. Цо бахача наьха теркам тІаувз, хІаьта цун программо юкъеоз болх-лойн гІулакхерча наьхен, студентийн, болх беш боаца-ча бахархойн шерра тІоанаш, мадарра аьлча, ІаламО деча зенех, производственнерча хатарех, массовн зулам деча герзах лорабала вай Іомабе безаш мел бараш. Пропаганда форма хиларах тарра, ГО Дй тІахьийха да граждански оборонагІа дола декхараш бахархошта дІадовзийтара, нах Іомабе. Граждански оборона даьхача толамий хьажар, цун таронаш низн тешавеш хьахьокхаш дола хІама а цунца цхьана бахархошта знанеш луш бола хьаст а ба из дй.

Граждански оборона Дй юкъарчал доаццаш, партийнин советскин органий кулгалца чакхдоакхх, цар къоастаю мероприятей масштабность, цар формен чулоацамц цахаддаш біаьхийгІа хилийтара новкъостал ду. Партийнин советский органий кулгалхоша юкъарчал доацца ш шоаш дакъа лоац цу ерригача а мероприятешка.

Граждански оборона Дй городе Грозне дІадолалургда Іуйрийна 10 сахьат даьлча ГО военизированни йоадача формированей личин состав В. И. Ленина цІерагІча майдан тІа хьалъоттарца, митингагара.

Цул тІехьагІа ГО Ден доакъашхой торжественни маршаца чакхбаргба майдан тІа гІолла. Цигга Ленина цІерагІча майдан тІа хьагойташ хургьа формированей техника, дІа-юха лела кхачанцен гІирсацен уж Іалашъеш йола пункташ. Зрителий таро хургьа уж гІирсаш дикагІа довза.

Граждански оборона Ден программана чуйоагІа спасательни группашта, санитарни дружиннкашта, тохкама группашта, бувзама группашта, кхьяраша юкъера яхьаш.

Граждански оборона дийнахьа чакхйоахаш мел йола яхьаш массовн хургьа.

Республика Граждански оборона штабо цу денга кийчо еча а из чакхдоакхача а дакъа лаца хьех цу гІулакхаца сакъердалуш мел вар.

Г. КОНОВАЛОВ,
НГІАССР Граждански оборона штаба начальника пропагандагІа вола помощник.

ЗАМАНХОЧУНЦАРА КЪАМАЬЛ

ЛЕНИНГРАД. 75 шу доал советски режиссера СССР халкъа артиста Георгий Александрович Товстоногова. Юбилей белгалдоакхх из керте латтача кховзткъе итталагІа сезон дІайолаеча М. Горьке цІерагІча Академически докхкача драматически театро.

Цун бахьан да дІадахачунга хьажари кхоанарча ден уйла яри. Хинна дІадахар, карара, хьатІайоагІа ха айхха ювзаенна я Товстоногова керттерачун хьакъехьа — вай чоалханерча а вІашдухьалерча а біаьшерен уйла яра хьакъехьа. «Вай заманхоша садоаха фо — из да искусство хьайолалур» — «Сцена чухьежа книзга» яхача книжка тІа мастеро йоалаяь из уйла цо чІоагІъю ший творчественца, бакъю Ленински премеца, Социалистически Къахьегама Турпала цІерца.

Товстоногова Горьке цІерагІча драматически театре болх беш даькхха ткъаь кхоайтта шу советски театра историе біарча зама я. Даймехка классиказ: А. Чехова «Дядя Ваня», «Три сестры», М. Горьке «Варвары», «Мещане», Н. Гогола «Ревизор» яхача спектаклех дувнаш йолча режиссерски уйлан хинна яьнна историзм къаьгга а граждански хьакъехьа кер тохаболийташ а я. Театра меттаца ешаш Товстоногова зрителашта хьалхашка оттаяьй геттара йоккхий сценически романаш, эрсий литература шедеврашш — Ф. Достоевске «Идиот», М. Шолохова «Тихий Дон». Театральни ленинниана-на юкъе хьош дола дакъа хилар «Перечитывая заново» яхача цун спектаклах. ХІаьта мел дукха хьалххебаьб режиссеро БДТ сцене кхаьгга бола башха дика актераш Евгений Лебедев, Кирилл Лавров, Людмила Макарова, Владислав Стржельчик, Олег Басилашвили... Цу мастерех хІаравар режиссера гарга ва спектакла хьинаре соавтор хулаш хилларца.

Театра йоакхо еш хилара гІа профессор Товстоногов педагогикага дукха ха дІаяхийта езаш хул. Цо дукха режиссераш Іомабаьб. ХІанз уж болх беш ба Ленинграде а мехха кхыча городашка а. Георгий Александровича лелаю ерригсоюзни режиссерски лаборатори, БДТ балха тІаоз перспективни кагирхой.

Цу шерашка Товстоногова театр дерригача дунен тІа чакхдаьннад. ХІаьта режиссера ше эрсийн советскин классика дукхха доазол дехьара постановкаш уттаяьй, Константин Станиславске дийна творчески низ практике дІа а хьокхаш. Наха чІоагІа могайир Товстоногова США дукха ха йоацаш оттаяь «Дядя Ваня» яха спектакль.

СУРТА ТІА: БДТ кертера режиссер Г. А. Товстоногов хеставеш тІоаращ детт.

Директор

(хиннар)

Лаьрхха ший урок мишта хул хьажа вийхар со цхьан кьонача хьехархочо. Вахар со, Тіой-Юртара Яндаре.

Йоі ше чІоагІа эздий саг яр, ше деш дола хІама лерттІа де а нахал тІехьяла а гІорташ яр. Цу тІа дог доккха долаш а яр.

Ваха Іохайра со урокагІа, цхьа хІама ховрг а хинна.

Ше педагогико ма яххара йолаелар урок. Хьехархочун хаттараш а дешархоша тела жоп а кердача методикаца дувзалуш дар: хьехархочоан классан юкъе хийра юкъ йоацаш, безаме бодар болх. Вешта аьлча, дика хьехаш латтар урок, сона дІаязде гІалат а кора ца доагІаш. 45 минот яьнначул тІехьагІа «Урок дика елар Іа» аьнна цІеваха везаш мара хургвацар со...

«ДІаргІ» аьнна нИ еллаялар цу хенна.

—Лиза, из КІили-наькъан их... (біеха лелача кхалсагах оалар аьлар) хьачу-м иккханзар классе?

Унзаръяьнна латтача хьехархочо баламаш эзар. Классе хьачулуьр сона гацар, оаз хозар.

— КІили-наькъан из кІаьнк ях аз-м, йиъзлагІча дагІа біежа-кІориг, ший даь чураш юийла цо!

— Ер ялхлагІа класс ма йий... — аьлар гергьенна латтача хьехархочо.

— А-а, я а даьра я. Правильно.., ай яхь... (паччахь гІаш ухача моттига цІи яьккхар) чу вагІа со... ший ворхІе а да хьакхийца воаллалва цун... Наларах кирпишк а теха едар-кх йовсар. Сай даьга хьакхийца гІолла со, со цунна тІакхьаьчаьа віашагІа-м аз из вокхкхаргвеца, зудан кІаза...

Тіаккха классе хьачу а хьежа, со біарга вайра.

— Салам - Іалейкум! Хьо ва из, Муса!

Фуд шугахь, могаш дий!.. Сагото йоацаш вий хьо? Тоий йий могаш? Бераш... Тхогахьа гІоргдий вай? Іочувола, Бе безаш ба-кх ер болх. Хьай урок дІехьо, Лиза. Из біеж укх классе иккхадий-хьоагІ, аьнна хьачухьежавар со. Сигал хьалли лаьтта Іочун валарах аз лохарг-м ва хьона из, ший даь каша тІа синнел ваагрІ..

Ний хьагІа а къайла, дІавахар.

Цу школан директор вар из.

І. КОДЗОЕВ.

КЕРДА ВЫСТАВКА

Республикански халкъа творчества Іилма - методически центре хьайийлай художника - любителе Аздамиров Іаьлий выставка. Из сурташ дехка волавенна дукха ха яц. 1984 шера Саратове художественни училище деша дІаотташ натура тІара духхьашка сурт диллар цо. Цу ханналІа школе рисоване урокех открытташ тІара, книжкаш тІара иллюстрацеш хоза ехкаш хиннав из.

Укх шера июнь бетта газета тІа хоам бир самодеятельни художникийн декоративно - прикладной искусства говзанчий республиканскин выставка хургьа, аьнна. Цигга дагадехар цунна ший картинаш дІагойта. КІорада, къоаламца цо баь масайтта болх хоза тІанйцар РНМЦ болхлоша.

ХІанз цун ший балхий выставка хьайийллай. Выставка хьаеллача дакъа лоацаш бар изоискусствай музея консультант А. Измайлов, художникийн Союза член Абаев, архитектор а декоративно-прикладной искусства говзанч, художник - любитель а вола Б. Амирханов. Цар цун хьехар а дир. — Хьай творчестве дукхагІа теркам тІабахийта Іалама, хьай хьамсарча мехкахой вахара», — аьнна.

Шийна дагальттар кхоачашдара Аздамиров Іаьлас хержар Поволжья сатийна, уйланга вуташ дола Іалам, хІаьта хІанз цун тайп-тайпара хьалаш хьа а гойт цо. Царех да «Іан хьу». «Волга тІа», «Хьун такІлагІа», кхыдараш. Уж картинаш маслаца яздаь да. Гуш да цо баьдеча басарашца дукхагІа болх белга. Цун духьала самодеятельни художникаца Х. Исаевца нийсдича, цкъа-дале, тайп-тайпара колорит, сийрда, таьнна біарг кхеташ басараш, Нохч - ГІалгІайчен историе сюжетех дизза, хьамсара Іалам дезаш яздаьлга гуш да картинаш.

Выставкага хьажа баьхкарий теркам тІаззар къаман оамал, денал хьахьокхаш долча Х. Исаева балхаша. І. Аздамирова дукхагІа езарех я натюрморт яха жанр: «Натюрморт с кистями», «Натюрморт с самоваром и грибами». Уж дерригаш маслаца дехка да. Цу натюрмортий композиции нийса я.

Долаш да художника хоза дехка графически сурташ: «Зарисовка деревни», «Старый двор», «Окраина деревни», «Старый дом», «Старый дуб», «Зарисовка бывшей церкви». Цу суртий цІерашн автор ала гІертари шоайла вІашкадбагІаш да. Художника Аббаевс белгалдаькхар Аздамирова цхьадола картинаш йоккха профессионализм йолаш дехкалга. Масала, 1988 шера маслаца дилла «Сирень» яха сурт.

Р. ТАШАЕВА,
РНМЦ халкъа кхоллама изобразительни искусства отдела методист.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕПРОГРАММА

27 СЕНТЯБРЬ
ШИНАРА

І ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Со, хьо, вай дерригаш а цхьана».
9.20, 15.30, 17.20 — «Кердадараш».
9.30 — XXIV ахканара Олимпийски ловзарш. Хи чу кхувсабаьлар. Велоспорт. Сеулера передача.
15.45 — Р. Щедрин. «Оаза герметри».
16.00 — Фильм — берашта. «Сенач-футболист». (ВНР).
17.25 — Демократи лелае Іомалу. Воронежски телевидене студи.
18.10 — Туризма дерригдунен денна. Документальни фильмаш: «Мозаика», ЧССР, ВНР, НРБ гІолла туристски маршруташ. «Хоза Сибирь». Лена яхача додача хи тІа гІолларча круизах.
18.40 — «Тахан дунен тІа».
18.55 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Сеулера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Еза атлетика. Дзюдо. Бокс. Сеулера передача. Перерыве (23.45) — «Тахан дунен тІа».

ІІ ПРОГРАММА

12.05 — «Безарех ма къеста». Художественни фильм.
13.20, 23.10 — «Кердадараш».
15.00 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Говрий спорт. Бокс. Сеулера передача.
17.50 — «Кердадараш» (гІалгІай меттала).
17.50 — «Атомщикаш». Іилман-популярни фильм.
18.55 — «Дунен халкъашта юкъера обозреин» (гІалгІай меттала).
19.10 — Фильм-реклама.
19.15 — «Нохч-ГІалгІайче». Информационни программа.
19.30 — Шоана, бераш. «Селаіад» яха журнал (гІалгІай меттала).
19.50 — Тахан — туризма дерригдунен ди. «Нохч-ГІалгІайчен туристически наькъегІа». Киноочерк.
20.00 — «Бийса сатийна хийла шун, бераш!». «Золушка». Мультипликационни фильм. 2гІа дакъа.
20.20 — «Телезу» (нохчий меттала).
20.40 — «Мурад Полиноев». Художника портрета белгалонаш. Киноочерк.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Союзни республикийн студей фильмаш. «Экзамен» яхача художественни фильма премьера. «Азербайджанфильм».
23.20 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Фехтованн. Сеулера передача.

28 СЕНТЯБРЬ
КХАЬРА

І ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Кіай хіама тіаювха кхалсаг». Художественни фильм. Перерыве (9.50) — «Кердадараш».
11.00 — «Дебют». Композитор М. Бегалиев.
14.40, 17.25 — «Кердадараш».
14.55 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Ейга атлетика. Сеулера передача.
17.30 — «Музыкальни Новосибирск».
18.15 — Экономически знаней лардаш. «Арго» яха тележурнал.
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — «Действующи нах». Новочебоксарски горсовета депутатах Н. Сорокинах.
19.45 — «ТІехьашкахьа юхахьеж со» яхача документальни фильма премьера. Н. Л. Андроникова 80 шу дузаш.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Къаьнара романсаш, цыгански иллеш доах А. Баньковас.
22.45 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Дзюдо. Теннис. Сеулера передача. Перерыве (23.45) — «Тахан дунен тІа».

ІІ ПРОГРАММА

12.05, 23.05 — «Кердадараш».
12.10 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Ейга атлетика. Бокс. Сеулера передача.
15.20 — «Кердадараш» (нохчий меттала).
15.25 — «Са тувсара ха». Телефильм.
16.55 — «Спортивни вахар». (нохчий меттала).
17.15 — «Нохч-ГІалгІайче». Информационни программа.
17.30 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Дзюдо. Бокс. Теннис. Сеулера передача. Перерыве (19.45) — «Бийса сатийна хийла шун, бераш!». «Йишияг Аленушкан вошалг Иванушкан». Мультфильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Союзни республикийн студей фильмаш. «Хьавола, дувцаргда вай». Художественни фильм. «Грузия-фильм».

29 СЕНТЯБРЬ
ЕРА

І ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Фу хьахоржаргдар Іа?». Художественни фильм.
9.50, 15.15 — Кердадараш».
10.00 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Еза атлетика. Ейга атлетика. Баскетбол. Ихалнах. Финал. Сеулера передача.
15.30 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Ейга атлетика. Бокс. Сеулера передача.
18.00 — «...Яьхайтта шу даланза а бокихагІа а».
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.05 — Мультфильм.
19.25 — XXVI ахканара Олимпийски ловзараш. Гандбол. Ихалнах. Финал. Сеулера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Кіалкхетаргагіа латар. Волейбол. Ихалнах. Финал. Фехтованн. Сеулера передача. Перерыве (22.50) — «Тахан дунен тІа».

ІІ ПРОГРАММА

11.35 — Физика. 7 класс. Іаламахи техникахи йола телепередача.
12.05 — «Хьадувла, къамаьл де вай». Художественни фильм.
13.20 — «Мир твоих увлечений». Документальни фильмаш: «Фантазия», «Ты там никогда не был», «Жил-был Иванушка».
14.00, 00.25 — «Кердадараш».
14.05 — Татарски халкъа мукъамаш.
14.30 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Теннис. Сеулера передача.
18.00 — «Кердадараш» (гІалгІа меттала).
18.05 — Телефильм.
18.25 — «Оаша тхога яздаьдар».
18.35 — «Са держава салтеш».
19.35 — «Нохч-ГІалгІайче». Информационни программа.
19.50 — «Бийса сатийна хийла шун, бераш!».
20.00 — «...Хіаьта чулоацамга диллача да а да ираз». НГІАССР искусствай заслуженни деятель кинорежиссер Мамилов Суламбик.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Приступить к линвидации». Художественни фильм. 1-гІа сери.
22.55 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Бокс. Дзюдо. Сеулера передача.

30 СЕНТЯБРЬ
ШІАЬРАСКА

І ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Ворхі воиха саги цхьа йоІн». Художественни фильм.
9.55, 14.55, 17.10 — «Кердадараш».
10.00 — «Действующи нах».
15.10 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Ейга атлетика. Теннис Сеулера передача..
16.40 — «Дона тІара иллеш».
17.15 — «Сендухьа а хІама а».
17.45 — Хьехархочун денна. Йийллача наІарий ди.
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.05 — «Телезрителя спутник».
19.40 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Баскетбол. Маіанах. Финал. Сеулера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Илли-88».
22.05 — «Интерсигнал».
22.35 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Дзюдо. Кіалтохаргах латар. Художественни гимнастика. Сеулера передача. Перерыве (23.45) — «Тахан дунен тІа».

ІІ ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.20 — «Гаьнардар — гаргардар». Документальни фильмаш: «ВАЗ царицах» бола фаьлг». «Экрана тІара Сибаргіе».
8.50 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Байдаркаш канозн хаккар. Ейга атлетика. Синхронни нек дар. Теннис. Сеулера передача.
17.20 — «Кердадараш» (нохчий меттала).
17.25 — Мультфильм.
17.35 — «Мишта ю Іана кийчо?». Хьайбай фермашка гІоллара рейд (нохчий меттала).
17.50 — «Агропром: гІулакхаш нахн».
18.20 — «Гуччахьара мъамаьл». Грозненски райпо отчетно-хоржама собранех.
18.50 — «Кулг хьанховдаде, кхелетар». Кхетам балара-къахьегама колони.
19.15 — «Нохч - ГІалгІайче». Информационни программа.
19.30 — «Салоіа сахьаташ».
20.00 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Истола тІара теннис. Сеулера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Приступить к линвидации». Художественни фильм. 2-гІа сери.
22.55 — «Кердадараш».
23.05 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Сеулера передача.

1 ОКТЯБРЬ
ШОАТТА

І ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — Илли доаких Ерригроссийски конкурса лауреата В. Готовцева.
8.50 — «Массаненя а хІарамена а». «Патент» яхача кооперативе балха опытах (Ленинград).
9.20 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Бокс. Футбол. Финал. Сеулера трансляци.
13.50 — И.-С. Бах. «Крестьянская кантата».
14.30 — «Кердадараш».
14.40 — «Серебристый колокольчик». Мультфильм.
14.55 — «9-гІа студи».
15.55 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Ейга атлетика. Гандбол. Маіанах. Финал. Сеулера передача.
19.55 — Китая къаман цІейга. Кинопрограмма.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Хи тІара поло. Кіалтохаргах латар. Истола тІара теннис. Сеулера передача.

ІІ ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.20 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Байдаргаш а каноэ а хаккар. Синхронни нек дар. Сеулера передача.
11.30 — «Мелодии Ала-ТОО».
11.55 — В. Гюго — «Совгіат — эзар франк». Телевизионни спектакль.
13.55 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Сеулера передача.
16.00 — «Вакансия». Субтитраш йола художественни фильм.
17.15 — «Тамашийна кхо боса».
17.25 Документальни фильм.
17.55 — «Кино: хувцамий ха».
18.25 — Фильм-реклама.
18.30 — «Хьаькъал долаш, дог цІена долаш, тІехьале хургйолаш». Озиевгіар хьехархой династи (гІалгІай меттала).
18.45 — «Шоана, деза хьехархой». Концерт.
19.15 — Информационно-музыкальни программа.
19.45 — «Бийса сатийна хийла шун, бераш!» «Приключения Огуречика». Мультфильм.
20.00 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Дзюдо. Сеулера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Престройка прожектор.
21.50 — Музыка дунен халкъашта юкъера ди. Искусства мастерий концерт. (ВНР телевидени). Перерыве (22.50) — «Кердадааш».

2 ОКТЯБРЬ
КІИРАНДИ

І ПРОГРАММА

8.00 — «Кердадараш».
8.10 — Хьехархочун денга. Документальни фильмаш: «Шозза шиъ», «Школьни оперетта».
8.50 — «Спортлото» тираж.
9.00 — «Іуйрийнара почта».
9.30 — «Будильник».
10.00 — «Советски Союза гІуланх деш ва сол».
11.00 — «Юртара сахьат».
12.00 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Бокс. Волейбол. Сеулера передача.
16.00 — «Кхийма бераш». Хьехархочун денна хетаяь сакъердаме программа.
17.00 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Марафон. Сеулера передача.
18.10 — «Дунен халкъашта юкъера панорама».
18.55 — Мультфильмаш: «Узорни сказка», «Халиф Аист».
19.25 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш торжественни діакъовлар. Сеулера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Фу Мичахьа? Маца?» Телевизионни викторина. Чакхъяьлча — «Кердадараш».

ІІ ПРОГРАММА

8.00 — Зарядке отта!
8.15 — «Вай беш».
8.50 — Ціи хезача наьха ваахар. А. А. Фридман.
9.35 — «Дега лазар». Кардиохирургах, академиках Е. Н. Мешалкинах дола документальни фильм.
10.25 — «Деша мичахьа гІоргда». Реклама.
10.30 — «Саг. Лаьтта. Вселенная». 1. Эггара хьаяхара Лаьтта искусственни спутник уратгІьяхийта 31 шу дизара хетадаь. 2. «ЦІеча планета тІа бодача новкъа». «Фобос» яха проект кхоачашъяра хетадаьча документальни фильма премьера.
11.30 — Хьехархочун денна. Йийллача маіарий ди. Халкъа образоване системерча реформах йола диспут. Дакъалоацаш ба педагогаш, журналисташ, халкъа образованена йолча СССР Госкомитета председатель Г. А. Ягодин.
12.30 — «Стругураш». яхача ансамбла концерт.
13.05 — Хьехархочун денна. «Юртарча школа традицеш» яха документальни фильм.
13.35 — Доазол арахьарча фильма экран. «Къаьнача волшебника гІалат» (ГДР ТВ).
14.50 — «Иван Кавалеридзе. Ханий хувцамашка...» яхача документальни фильма премьера. «Даьхен хьамсара цІераш» яхача циклацара.
15.30 — XXIV ахканара Олимпийски ловзараш. Говрий сорт. Марафон. Сеулера передача.
17.00 — Наькъашка лелара кхерамзленна тІехьа.
17.05 — Телевизионни музыкальни абонемент. Д. Ойстрах.
18.25 — Мехка театраша хьахьокх. «Автобус» яхача Еревански драматически театра фильма - спектакла премьера. Перерыве (19.40) — «Бийса сатийна хийла шун, бераш!» «Дошо канаш». Мультфильм.
21.00 — «Ха».
21.40 — Доазол арахьарча фильма экран. «Безама денош». (Италя, 1954 ш.).
23.20 — «Кердадараш».

РАДИОПРОГРАММА

27 СЕНТЯБРЬ, ШИНАРА

7.45 — 8.00 — «Сельские зори». Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — 9.00 — Нохч-ГІалгІай музыка концерт.
9.15 — Балхлочоа хетар (нохчий меттала).
9.30 — Къона заманхо (гІалгІай меттала).
9.50 — 10.00 — Дуне цхьан кІиранга (нохчий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттам.
16.01 — Корта бохабу малараш ца лелар — вахара норма (гІалгІай меттала).
16.16 — 17.00 — Хьалха латтача коллектива портрет. Музыкальни программа.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Объявленеш.

28 СЕНТЯБРЬ, КХАЬРА

7.45 — 8.00 — Хьажкіаш чузцаш я (нохчий меттала). Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — 9.00 — Моттигерча композиторий инструментальни пьесаш.
11.15 — Автотранспортникаш: гІулакхаш проблемаш (гІалгІай меттала).
11.30 — 12.00 — Перестройкен культура учрежденешн.
15.15 — Нравственни кущах. Беседа (гІалгІай меттала).
15.30 — Музыка.
15.35 — Халача наькъа юхь.
15.45 — 15.50 — Реклама.
16.00 — Передачай программа. Хаоттам.
16.01 — 17.00 — Музыка дунен тІа.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Объявленеш.

29 СЕНТЯБРЬ, ЕРА

7.45 — Дегіаухилга сихдар юхаувзарца.
7.57 — 8.00 — Передачай программа. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.27 — Передачай программа.
8.30 — 9.00 — Паскаев Рамзана иллеш.
11.15 — Вахарца айха бувзам болаш. Корреспонденци (нохчий меттала).
11.30 — Интернационални гаргагіортара лоархІаме хІама. Беседа.
11.45 — 12.00 — Хіара дезала — квартира (гІалгІай меттала).
13.15 — 15.30 — Свеклаш кхеераш яхьеь бальнаб. Репортаж (гІалгІай меттала).
16.00 — Передачай программа. Хаоттам.
16.01 — Концерт.
16.30 — Вай лоалахой болча. Къулбаседа ХІирийчара передача (гІалгІай меттала).
16.45 — 17.00 — Парторганизацешкара отчеташ хоржамаш.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Объявленеш.

30 СЕНТЯБРЬ, ПІАЬРАСКА

7.45 — 8.00 — «Сельские зори». Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — Хьехархо, хьона денхарийла ба берригаш а (гІалгІай меттала).
8.50 — 9.00 — Музыка.
11.15 — 12.00 — «Халкъийвежарий музыка» яхача циклацара передача.
15.15 — Къахьегарга хьежжа сий а ду (гІалгІай меттала).
15.30 — 15.50 — Эффективни къахьегамах унахціена быти бахьан (нохчий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — Реклама.
17.31 — «Ціе сийгаш» (гІалгІай меттала).
17.46 — Доттагіала концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Объявленеш.

1 ОКТЯБРЬ. ШОАТТА

7.35 — «Сельские зори» (нохчий меттала).
7.50 — Передачай программа.
7.55 — 8.00 — Объявленеш. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Советаш вахари (нохчий меттала).
10.40 — «Обществен законн» яха радиожурнал (гІалгІай меттала).
11.00 — 12.00 — «Камертон». Кагирхошта йола информационно - музыкальни программа.
12.30 — Сатирически микрофон (нохчий меттала).
12.50 — Бригадни подряд болх беш я (гІалгІай меттала).
13.05 — 13.15 — «Къахьегача ше хьагайта». Беседа.
15.15 — Перестройка практикаг проблемаш, предложенеш, решенеш.
16.00 — 17.00 — Лехам. Информационни - музыкальни программа.
18.20 — 19.00 — «Музыкальни почта».

2 ОКТЯБРЬ, КІИРАНДИ ХЬЕХАРХОЧУН ДИ

7.15 — Республикански газетий обзор.
7.25 — 7.30 — Передачай программа.
8.15 — 9.00 — Моаршал дІаэца.
11.20 — 12.00 — Хьехархочун денна хетадаь концерт.
16.00 — Литературни Нохч-ГІалгІайче.
16.30 — Къона смена (нохчий меттала).
16.45 — 17.00 — Молдавски ашараш.
18.00 — 19.00 — Илли дезарашта дола концерт.

ХЬАМСАРА НОВКЪОСТИЙ!

27-чен 28-чен СЕНТЯБРЕ ЦЕНТРАЛЬНИ ТЕЛЕВИДЕНЕ ШОЛЛАГІЧА ЕРРИГСОЮЗНИ ПРОГРАММАГІА ПЕРЕДАЧАШ ЙОЛАЛУРГЬЯ 12 САХЬАТИ 5 МИНУТИ ЯЬЛЧА. ХІАЬТА 29 СЕНТЯБРЕ — 11 САХЬАТИ 35 МИНУТИ ЯЬЛЧА. ИЗ ДУВЗАДЕННА ДА УКВ ОБОРУДОВАНЕНА ПРОФИЛАКТИКА ЕШ ХИЛАРЦА.

Хаоттам

Тахан республике гІоллен Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, лаьгІо догІа а делхаш, малхбузехьара секунде 2—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 15—20, Грозне 17—19 градус йІовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ХЬАМСАРА НОВКЪОСТИЙ!

ДІАХОХЬОШ ДА 1989 ШЕРА

«СЕРДАЛО»

ГАЗЕТ ЯЗДАЙТАЛГА

Газет язду «Союзпечата» ерригача отделенешкеи агентствашкеи, предприятешкарча, учрежденешкарча, организацешкарча общественни уполномоченнеша.

Шера газет яздайтара мах 4 соми 8 кепиги ба. Из кхо ца деш, кхоаненга дехкаш тІехьа а ца доахаш, ханнахьа «Сердало» яздайта шоашта!

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный. Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехкхокхама секретаря — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-53-12. промышленностен транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-37-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувлшинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ03137. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3163.